

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Välkommen att läsa Västgötabygden!

Tycker du att tidningen är läsvärd,
prenumerera gärna!
Ett årsabonnemang kostar 150 kr

Vid minst 10 ex. (i samma beställningslista)
rabatteras priset till 130:-/ ex.

Listan skickas till Västergötlands Hembygdsförbund,
Box 15, 534 21 VARA

E-post: vasterg.hembygdsf@telia.com.
Avgiften erläggs på en inbetalning till Västergötlands
Hembygdsförbunds bankgiro 378-5383.

Redaktionskommittén

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 1

Årgång 74

2019

Jubileum i Älgårås. När hembygdsföreningen i Älgårås firade sitt 60-årsjubileum höll Sven-Olof Ask från Stifts- och landsbiblioteket i Skara föredrag och presenterade flera intressanta böcker, bl a Jesper Svedbergs sällsynta bibel från slutet av 1600-talet. Foto: Ann-Britt Westerberg.

Flera hembygdsföreningar jubilerar i Västergötland

Ting i Fristad, sid 6

Mullsjöbo segrade långt före *metoo*, sid 11

Trettiofem år med knektar och soldater, sid 20

Tankar frå bögda, sid 30

HKH Kronprinsessan Victoria
Västergötlands Hembygdsförbunds beskyddarinna

Bilden ovan är tagen vid Kronprinsessans vandring i Västergötland i september 2017.

Kungliga Hovstaterna
Foto: Raphael Stecksén, Copyright: Kungahuset.se

Innehåll

Ordföranden har ordet	3
Tankar i tiden, A-B Boman	4
Sextioårsjubileum i Älgårås	5
Ting i Fristad	6
En bild berättar	10
Mullsjöbo långt före metoo.....	11
Skara Gille fyllde sjuttio år.....	12
Jubileum i Vassända-Naglum	13
Revygång i Tämta invigde hotell.....	14
Stortjuvsjakt på Billingen	15
Jungfru Maria som barnmorska	16
Långareds kyrka 200 år.....	16
Besvärliga människor med idéer.....	18
Litterärt Lisebergsbesök.....	19
Trettiofem år med knektar och soldater	20
Irländsk musik i Skövde.....	21
Hänt på bögda	22
Att starta en motor.....	26
Modern bok om Ryda i förvandling.....	28
Information om pliktexemplar	29
Tankar från bögda	30
Redaktionen	31

Redaktör och ansvarig utgivare:

Monika Moberg Kilefors, Norra Bergvägen 16 B,
541 32 Skövde. Tel: 070 64 25 670.

E-post: redvastgotab@gmail.com

Tryck: Åtta.45 Infomedia, Vårgårda 2019.

Sex nummer per år med utgivning i slutet av februari,
april, juni, augusti, oktober och november.

Manus senast: 10/1, 10/3, 10/5, 10/7, 10/9 och 10/10.

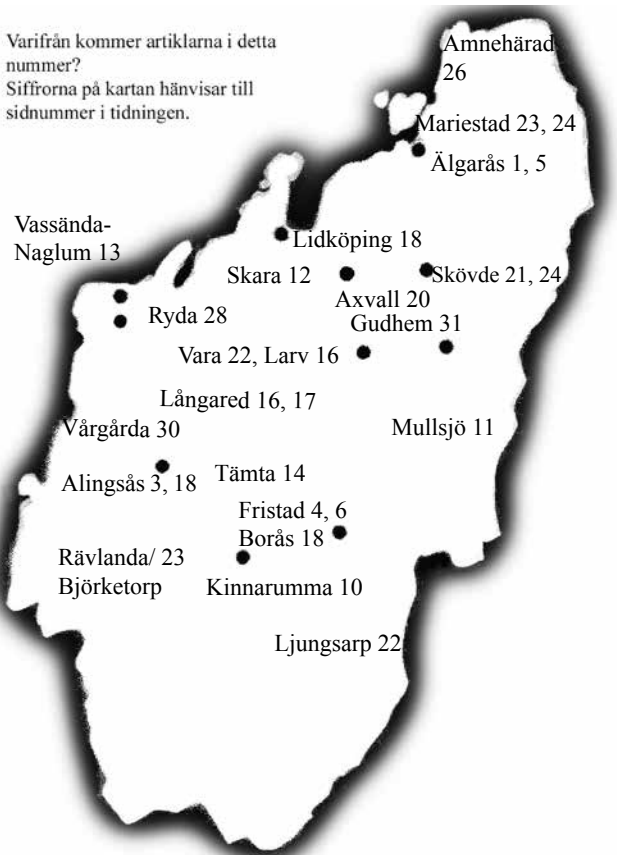
ISSN 0346-4954 www.hembygd.se/vastergotland

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 74
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2019 150:-

Varifrån kommer artiklarna i detta nummer?
Siffrorna på kartan hänvisar till sidnummer i tidningen.

Helt ideellt

Vår tidning är ganska unik. Vi som gör tidningen jobbar helt ideellt. Vi är en redaktionskommitté på tio personer som träffas ett par, tre gånger per år och har samråd om innehållet. Ur den gruppen är vi tre (se sidan 31) som har det direkta ansvaret att det kommer ut sex nr av Västgötabygden per år.

Vill du prenumerera eller har en adressförändring, ring till Eva Mann, telefon 0512-105 50, kontorstid på torsdagar 9–15 eller e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com I det här numret är vi 16 skribenter och fotografer som hjälpts åt. Ingen av oss får något arvode, vi gör det för att glädja andra och oss själva.

Ordföranden har ordet!

Ett aktivt Hembygdsförbund!

Årsstämma

Det är dags att lägga in **lördagen den 11 maj på Axevalla folkhögskola** i din almanacka/kalender – då håller Västergötlands Hembygdsförbund sin årsstämma.

Det blir bl a redovisning av några aktuella projekt:

A. Ungdomsverksamhet med ny Vi Ungavdelning (kulturarvsinriktning) i Vårgårda samt Kinnekulle-projektet (längs med järnvägen).

B. Samarbetet med Vuxenskolan, Hela Sverige ska leva och Bygdegårdarna om – Den ultimata ortsutvecklingen.

Vidare blir det utflykter/föredrag om Katas gård och de arkeologiska utgrävningarna i Varnhem samt Garnisonsmuseet i Axevalla (som ligger granne med folkhögskolan).

Det blir naturligtvis årsmötesförhandlingar och det är notabelt att Hembygdsförbundet 2018 redovisar en viss ekonomisk vinst efter några magra år med förluster.

Studiecirklar

Under 2017–18 drev Västarvet en ”ambassadörsutbildning” i Västra Götaland för den samlade hembygdsrörelsen (HembygdVäst), som skulle leda fram till studiecirklar i regionen med ämnet:

Den Europeiska landskapskonventionen ihop med Hembygdsförbundets Kulturmiljöplan.

Två studiecirklar har startat: en i Alingsås/Vårgårda och en i Göta älvdal/Ale. De kommer nu att ha åtminstone tre sammankomster och sedan en gemensam avslutningsträff.

Förutom studiecirklar kommer Hembygdsförbundet även att delta i planering och uppbyggnad av ett nytt Landskapsobservatorium i Mariestad. Det är Västarvet/Västra Götalandsregionen som tillsammans med Göteborgs Universitet och Da Capo från Mariestads kommun, som erhållit medel för att starta detta projekt.

Enkätundersökningen är viktig. Den undersökning som Sveriges Hembygdsförbund genomför årligen är viktig för såväl riksförbundet som för oss i Västergötland. Här får vi beskrivningar av alla hembygdsföreningarnas verksamhet med arbetade ideella

timmar, museiverksamhet, arrangemang med antal besökare, medlemmar med mera. Vi har ingen annan översikt utan detta ligger till grund för våra kontakter med olika myndigheter och för vår bidragsansökan till Västra Götalandsregionen. 2018 redovisade t ex hembygdsföreningarna att vi hade 2 700 barn och ungdomar under 26 år som medlemmar i Västergötland.

Nu finns det en möjlighet att via hemsidan **hembygd.se** skapa ett medlemsregister och vi rekommenderar att flera föreningar inför familjemedlemskap och där redovisar ”barn och ungdom”. Det är ju ingen avgift för denna medlemskategori, varken till riksförbundet eller till oss i Västergötlands HF, utan här bestämmer ni helt avgiften i er förening.

Hembygdsförsäkringen

Vi har delat ut 192 brandsläckare till hembygdsföreningar med försäkrade lokaler i Västergötland, som en bonus för att vi har haft färre skadetillfällen under 2017.

Sorgligt är det dock att Ljungsarp råkat ut för hussvamp och detta ingår inte i vår hembygdsförsäkring, utan de får själva täcka kostnaderna.

Nationell konferens i Skara om kyrkomiljöer
Sveriges Hembygdsförbund förlägger en konferens om gamla gravstenar och kyrkomiljöer till Skara den 27 april (kl 9.30 – ca 16) i Västergötlands museum.

Det är relativt många föreningar i Västergötland som deltagit i diskussionerna om bl a vilka gravstenar som är kulturarv eller inte, så detta blir intressant med deltagare från stift, länsstyrelse och riksförbundet.

Anmäler när inbjudan kommer.

*Sven-Åke Mökander
ordförande i
Västergötlands
Hembygdsförbund*

Tankar i tiden ...

Livet pendlar i vår tid mellan det stora och det lilla. Vi lever i flera världar och på olika nivåer. Genom globaliseringen får vi tillgång till hela världen och hela världen kommer alldeles tätt inpå oss. Ibland är det svårt att greppa och ta till sig allt, och då behöver vi den andra världen – den lilla världen. Och för den är hembygdsföreningarna en bra form. Jag har aldrig riktigt förstått tanken, att en hembygdsförening kan förknippas med stillastående och kanske bakåtsträvande. I stället är det ena en förutsättning för det andra.

Att vara en del av en arbetsgemenskap, där man har samma mål är en fantastisk upplevelse.

Socknen är tillsammans med häradet den äldsta administrativa enheten i det svenska samhället. Den kom till för omkring tusen år sedan i samband med kristendomens införande. Fram till 1900-talet hade den samma identitetsskapande betydelse. När vi släktforskar utgår vi från socken- och församlingsbegreppet. Människans plats på jorden var mitt i den egna socknen, och runt omkring fanns andra släkter och gårdar. Den omgivande världen var greppbar och gick att ta in, och alla människor hade sin plats där. Socken har nu försvunnit som administrativ enhet. Den efterträddes ibland av församlingen, som även den har förändrats och blivit en större organisation. Men fortfarande finns hembygdsföreningarna kvar som bärare av den lokala identiteten och ofta av sockenbegreppet.

Hembygdsföreningen är alldeles lagom stor för att fylla många av människors behov. Den är överblickbar och har ett mål. Medlemmarna kan känna sig delaktiga och uppleva att deras kompetens kan tas tillvara. Det behövs både praktisk och teoretisk kunskap i arbetet.

... frågan om miljö, klimat, ett hållbart samhälle. Vilket samhälle ger vi vidare till våra ättlingar ...

Man kan snickra, syssla med hantverk av olika slag, baka, skriva och dokumentera, filma, göra hemsidor, ta hand om administration och ekonomi osv. Man arbetar kanske tillsammans med andra som har samma intres-

sen, och det skapar gemenskap. Att vara en del av en arbetsgemenskap, där man har samma mål är en fantastisk upplevelse. Målen är näraliggande och möjliga att uppnå. Man kan lägga nytt tak på hembygdsstugan, ordna en julmarknad eller ge ut en tidskrift. Man lär känna varandra och kan kanske också hjälpa och stödja. Man kan resonera och diskutera och komma in på större områden. Vad är miljövänligt och hållbart ifråga om material vid renovering? Hur kan man komma ifrån plast i olika sammanhang? Och då kommer vi in på det som har betydelse både i den lilla och i den stora världen.

Den stora frågan i världen i dag är frågan om miljö, klimat, ett hållbart samhälle och i sista ändan frågan om människans överlevnad. Vilket samhälle ger vi vidare till våra ättlingar? Där kan vi inte göra något, när det gäller de stora lösningarna, utan där är det våra vardagliga beslut som spelar roll. Ofta har vi med oss en relativt miljövänlig livsstil från förr, om vi har kommit en bit upp i åren. Hur ska vi föra den vidare? Det har faktiskt betydelse för den stora världen.

Perspektivet bakåt som vi har i vårt hembygdsarbete får inte förhindra att vi har nyfikenhet ut mot världen omkring oss, inte minst den som kommer till Sverige i gestalt av våra flyktingar. Vi är mer lika än vi tror.

Känslorna hos Karl Oskar och Kristina i Vilhelm Mobergs Utvandrarerna finns på samma sätt i ambivalensen hos den som kommer hit från ett annat land. Jag vill satsa på en framtid här som Karl Oskar gjorde, men jag har ändå alltid som Kristina med mig tankarna på mitt hemland. Med globaliseringen kommer vi mer och mer att vara intrasslade i varandra och ha gemensamma öden. Den lokala identiteten blir förutsättningen för ett världsmedborgarskap.

Ann-Britt Boman

Sextioårsjubileum i Älgårås

Jubileum i Älgårås. Styrelsen för 60-årsjubilerande Älgårås Hembygdsförening med Sveriges Hembygdsförbunds diplom. Från vänster: Sven Harrysson, Magdalena Hägglund, Bertil Gelemark, Gull-Britt Johansson, Birgitta Gustavsson, Stig-Evert Johansson och May-Britt Persson.

Den 17 november firade Älgårås Hembygdsförening sitt 60-årsjubileum med mat, musik, inbjudna gäster, diplomutdelning och föredrag av Sven-Olof Ask. Sven-Olof, som arbetar på Stifts- och landsbiblioteket i Skara, presenterade flera gamla intressanta böcker. Vi fick bland annat se Jesper Svedbergs sällsynta bibel från slutet av 1600-talet och som ansågs ha för modernt språk för sin tid. Sven-Olof Ask tipsade också om Thure Elgåsens samlingar om Älgåråsbygden som finns på Stifts- och landsbiblioteket och som är tillgängliga för den som vill forska om Älgårås.

Älgårås Hembygdsförening bildades 1958 och har en regelbunden verksamhet med Hembyggsdagen i slutet av juli som höjdpunkt. Det finns två fastigheter i föreningens ägo, Lindåsgården och Bålerudsgården, båda med kaffeservering sommartid. I Bålerudsgården, som är belägen inne i Älgårås samhälle, finns de flesta av de föremål och fotografier som föreningen äger och förvaltar.

Älgårås Hembygdsförening har också i mer än tio års tid gett ut en sockentidskrift där by efter by presenteras och där det ingår många läsvärda artiklar om livet i Äl-

Diplommottagare. Ann-Marie och Gunnar Svantesson, Älgårås, tar emot diplom för förtjänstfullt arbete inom hembygdsrörelsen, utdelat av vice förbundsordförande Jan-Olof Berglund.

garås socken i forna dagar. Nästa års skrift är under arbete och har Myrhults by som huvudtema.

*Ann-Britt Westerberg
Älgårås Hembygdsförening*

Ting i Fristad

Ting är ett ord med tyngd. Varje härad i Sjuhäradsbygden hade sin tingsplats. Gäsene härad längst i norr hade sin tingsplats i Ljung med tingshus som ännu finns kvar och dessförinnan galgbacken vid Mörlanda mot Hudene. Ås hade sin tingsplats i Väby med kvarvarande tingshus och galgbacke i Härna. Redvägs härad hade centrum i Timmele med gästgivargård, Kind i Svenljunga, Mark i Skene och Bollebygd i Fläs-sjum med bevarat tingshus.

Vedens härad hade sin tingsplats i Längjum norr om Fristad vid vägen mot Borgstena, och den är en fortsättning på Viskaleden, en kommunikationsled längs Viskan. De äldsta lederna gick längs vattenleder, och här har vi Viska- och Ätraleden. Viskaleden fortsatte nog egentligen från Fristad mot Viskans källor vid Mogden och Tolken och mot Timmele i Ätradalen, ett område som hade stor strategisk betydelse. Vid Örebro i Fristad finns en domarring och vid det tidigare vadstället vid Lurkås finns flera domarringar. Vad dessa domarringar haft för betydelse, vet vi inte riktigt, men enligt namnet bör de haft en viss betydelse kanske också för rättsskipning. Här ligger de i alla fall vid mycket strategiska platser vid flodövergångar. Kanske låg också tingsplatsen i Längjum vid vatten, för landskapet såg ju inte riktigt ut som nu.

Äldre Västgötalagen

Vår äldsta bok, Äldre Västgötalagen, finns bevarad från 1200-talet, och vi kan där möta den tidens rättsuppfattning. Där finns Kyrkobalken – Kristus är först i vår lag –, balken om mandrån, Sårnålsbalken, Slagsmålsbalken, Urbota mål, Ärvdabalken, Gifarbalken, Rättlösabalken, Jordabalken, Huru mölla ska göras, Tjuvabalken och Förnämesbalken, Lekaers rätt inte att förglömma. Utgångspunkten var ju att brott kan sonas, bötas med böter, men en del brott var sådana att detta inte lät sig göra. Brotten var urbota. Vi kan ju säga, att någon är urbota dum. Urbota brott var sådana brott där en angripen inte kunde försvara sig. Det är t ex om man skjuter in genom ljoren, som var rökålet i taket, i lög- eller badstuga, i ölbänk eller om man dräper någon som gör sitt tarv.

Vidare om man hugger ner annans boskap och gör sig till gorniding däruppå eller plundrar sitt eget land. Gor är alltså ett tusenårigt ord och betyder alltså djurets inälvor. Det är fantastiskt intressant att läsa de gamla

landskapslagarna, som är mycket konkret skrivna och man möter våra västgötska förfäder i deras vardagsliv.

Fritiof Wildte har skrivit om gamla tingsplatser, och han skriver i en artikel om att ting hölls i Längjum redan under 1400-talet. Tingsplatserna flyttade ibland runt, och det finns ett dokument från den 12 oktober 1472 om att ting hållits i Örlanda i Borgstena. Örlanda är ju en stor by i Borgstena socken, nu en radby, och ting hölls i de större byarna. Den är en högaby enligt Västgötalagen, alltså den har ett eget bygravfält.

Riddaren Tord Filipsson Bonde, riksråd och häradshövding med sätesgård Säm i Gäsene härad, har hållit ting i Örlanda. Han var häradshövding i Vedens härad 1472–1484. Där har Håkan Svensson till Erik Gadd skötat och skaffarit gården Sibbetorp, nu Sibbarp, i Fristad socken med alla tillägor för 11 pund koppar och en mark svenska till evärdelig egendom för nämnde Erik och hans arvingar. Vidare har nämnde Håkan och hans svåger Eloff – Eliff – Wemmundeson inför riddar Tord på Håkans hustrus och svågerns systers vägnar frånsagt sig all rätt till ovan nämnda gård i Sibbarp. Även kvinnorna ärvde. Där registreras också tolv namngivna nämndemän. Det är Torsten Ingelsson, Peter Arvidsson, Magnus Haraldsson, Gunne i Källered eller Kolderidh, Anders Siggesson, Bengt Petersson, Algot Jonsson, Olof Gustavsson, Arvid Elofsson – Eliffsson – Bo Håkansson, Torsten Karlsson och Sven Håkansson. Här möter vi alltså tidigare tingsdeltagare här i Vedens härad 500 år före vår tid. Algot är ett vanligt medeltida namn här i Västergötland liksom Olof, Elof och Håkan.

Det fanns mycket gamla ceremonier runt jordköp, t ex skötning och skafstskötning. Vittnena eller fastarna, alltså nämndemännen, skulle hålla i ett spjutskaft eller svärdfäste för att erkänna ett köp. Spjutet kastades sedan till säljarens fötter som tecken på att han fördrevs från den jord han försålt. Så utfärdades ett skaftebrev eller fastebrev och man fick fasta på fastigheten. Vid köp av jord lade överlåtaren lite jord i ett stycke av köparens kappa och köparen tog emot det. Dessförinnan skulle jorden utbjudas tre gånger på tinget för att personer med börsrätt skulle kunna köpa släktjorden. Vi har gårdar som heter Skötning här i trakten. Det kan ha med de här urgamla sederna att göra.

Det finns också ett brev från helge Tors aften 1482 utfärdat vid ting i Längjum. Där säljer Olof Olofsson till Erik i Assmundared, en gård på höjderna i Vänga. Nämndemän var här män som vi känner igen, Torsten Ingelsson, Gunne i Källered, Bo Håkansson eller Ha-

gensson, Magnus Haraldsson, Peter Arvidsson, Anders Siggesson och Olof Gustavsson.

En senare häradshövding i Vedens härad i slutet av 1500-talet och början av 1600-talet var Anders Olofsson Oxehufvud på Uddetorp. Det sägs att han fick hela Vedens härad till sin hästehage. Han var gift med Margareta Ekeblad från Stola, som i sitt tidigare äktenskap var gift med Linnart Torstensson i Västra Tunhem. Hennes son Torsten Lennartsson höll på fel häst, kung Sigismund i kampen med hertig Karl, sedan Karl IX, och han och hans hustru var tvungna att fly till Polen. Deras lille son, Lennart Torstensson, uppfostrades då hos farmor och styvfarfar på Uddetorp. Anders Olofsson Oxehufvud begravdes under golvet till sakristian i Fristads gamla kyrka och den finns ännu i dag på samma plats med en mycket välbevarad gravhäll.

Tingen här i Vedens härad hölls alltså i Längjums socken. Fristad hade också sin kyrka och 1352 omtalas herr Eskil, kyrkoherde i Fristad, och 1524 herr Fader i Fristad som var med vid ett arvsskifte på Påtorp efter Bengt Gylta. Längjums socken hade en egen medeltida kyrka, och där fanns också galgbacken och häradskistan för förvaring av fångar. På 1500-talet drogs församlingen in av Gustav Vasa och kyrkan raserades, Längjums socken uppgick i Fristad. Gustav Vasa gjorde en bra affär, eftersom fem av sex gårdar tillhörde kyrkan och alltså nu övergick till kronan. Men Längjum var fortfarande den huvudsakliga tingsplatsen, även om det även omtalas att ting hölls i t ex Åsslätt i Komlösa, där länsmanen bodde.

Ting 1618 i Längjum

Gustav II Adolf
(1594–1632)

Olavi fick ingen ersättning för sin all mat och logi och sade sig ha lidit stor ekonomisk förlust. Han stämde kronan för att få ersättning.

Mölarp i Fristad. Samarbetsreservatet invigdes den 3 september 2017. Det är biskop Åke Bonnier, stiftsjögmästare Gert Adolfsson och Ann-Britt Boman (vänd mot herrarna) som knyter ihop rep vid invigningen av Lövåsens samarbetsreservat vid Mölarp. Foto: Sven-Åke Johansson

Målet togs upp i Vedens häradsrätt i november 1618, men då hade Sven Olavi lämnat den här jorden och målet lades ner. Sven Olavis gravhäll finns fortfarande kvar utanför koret vid Fristads kyrka. Hans son Olof blev för övrigt biskop i Skara och kallade sig Fristadius. Sven Olavis efterträdare Arvid Hornius fick dock den 4 juli 1621 ett kungligt brev, som stipulerade, att Västra Lundagården och Mölarps kvarn och gård tilldelats prästbostället som tilldelningsstom. Kyrkoherden fick alltså disponera inkomsten från dessa gårdar. Kung Gustaf Adolf hade mycket att göra med den här trakten, inte bara att grunda Borås.

Mölarps kvarn med omgivande område har alltsedan dess tillhört kyrkan. Förra året invigdes Skara stifts första samarbetsreservat av biskopen vid Mölarp.

Fristads Hembygdsförening har renoverat Lövåsens såg, och marken arrenderas av Skara stift. Och orsaken till det hela var alltså tinget i Längjum 1618 när Gustaf II Adolf gästade prästgården lite väl mycket och kyrkan fick Mölarp som gottgörelse.

Från 1600-talet och fram till 1835 var tingsplatsen i Vedens härad fast förlagd till Borgstena, där ett tingshus byggdes i anslutning till Gästgivaregården. Borgstena var en viktigare samlingsplats än Fristad. Där var sankt och ingen ville bo på Sumperna, inte ens när Älvsborgs regemente kom till Fristad 1797. Nog hade man gärna velat ha tingshuset i Fristad, men Borås blev tingsplats, och tingshuset återanvändes och blev den första skolan i Borgstena.

Staden Borås i Erik Dahlbergs Suecia Antiqua et hodierna (latin för Det forna och nuvarande Sverige). Den är ett topografiskt planschverk över stormaktstidens Sverige på 1600-talet. Dahlberg (arkitekt) föddes 1625 som Erik Jönsson och adlades 1660. Dahlberg avled 1703.

Hofmansupproret

Längjum var också platsen för en uppmärksam händelse 1766, nämligen Hofmansupproret. Det har sitt namn efter Sven Hofman, rusthållare på Västergården i Byttorps by i Torpa socken, nuvarande Borås. Hästhagsgatan på Byttorp har sitt namn efter Byttorps hästhage, där troligen ryttarhästen betade. Borås museum i Ramnaparken ligger också på de gamla betesmarkerna, där det nog fanns korpar. Ramn är ett gammalt ord för korp. Sven Hofman var också sakkörare åt bönderna, och han var så uppskattad att han vid tre tillfällen valdes till riksdagsman. Vid flera tillfällen kände han sig motarbetad av ämbetsmännen, som också krävde stora dusörer, och han fick inte sin riksdagsmannafullmakt av häradshövding Cederlöf i Borås. Detta ledde till att han inte fick sin plats i bondeståndet. Han var också upprörd över att allmogen behandlades illa av ämbetsmän och officerare.

Hans aktion bör vara riktad mot mösspartiet som ville föra en svångremspolitik och han talade till förmån för kungaparet Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika. Den 12 maj samlades ledarna för de upproriska, Sven Hofman, Tomas Nilsson i Källared i Borgstena, Peter i Källared, Per Blomberg från Komlösa, Lars och Nils Falk från Håstorp i Längjum, Bengt Hansson i Lunnagårde i Borgstena. Jonas Danielsson i Gärdstorp i Borgstena, Per Andersson i Stakaberg i Gingri och släkt med riksdagsmannen Anders Danielsson, Anders Andersson i Hulta och flera andra hos Tomas Nilsson i Källared.

Följande dag marscherade dessa och många andra till kyrkoruinen vid Längjums stom, där antalet kanske uppgick till 300 man. Många var beväpnade med yxor, spjut och knivar och en del, framför allt soldater, hade gevär och pistoler. Marschen gick sedan mot Flässjum i Bollebygd och sedan mot Borås, men nu inkallades militären och borgargardet i Borås. En del av upprorskarerna lämnade de andra och avvek för att ägna sig åt vårsådden – det var ju i maj. Sven Hofman togs tillfångas och överlämnades av sina egna till militären den 15 maj.

Västgötabygden 1:19

Efter rättegång i Borås fastställdes domen den 4 oktober 1766. Sven Hofman dömdes till döden, och han miste ena handen och halshöggs i Stockholm den 14 oktober. Thomas Nilsson och Per Blomberg dömdes till döden men lyckades rymma. Blomberg undkom till Norge, men Tomas Nilsson greps i en jordhåla i Örlanda i Borgstena. Nilsson avrättades sedan på Galgbacken i Fristad genom halshuggning den 19 oktober. Samma dag fick ett 30-tal män spöstraff på Stora Torget i Borås, och en del fick sedan straffarbete på Marstrands fästning. De utdömda straffen var mellan 20 och 40 par spö, vilket nog kunde orsaka betydande skador, och det var kanske inte säkert att man överlevde.

Blomberg i Komlösa blev senare benådad av en ny riksdag. En utredning av ämbetsmännens tjänsteutövning – orsaken till Hofmansupproret – ledde till åtal av bl a häradshövding Cederlöf, som varit den utlösande faktorn. Nåd för dem som fortfarande satt fängslade gavs av Rikets ständer den 30 januari 1771.

Olof Rudbeck

År 1776 utgavs av Olof Rudbeck, ättling till Atlanticans skald, en satirisk hjälteedikt vid namn ”Boeråsiade”. I företalet skriver han: ”Det oväsen Håffman för några år sedan upväkte i Västergötland, gaf anledning till denna Poeme som kort därefter författades, men ryktet hvarpå den blifvit byggd fants sedan till flera delar vara ogrundadt. Jag måste derföre bekänna, at det märkeliga och här så vidlöftigt beskrifvne slaget vid Borås ej är annat än en dikt”.

Det omtalas flera avrättningar på Galgbacken, som finns kvar än i dag. Strax bredvid ligger Tingskällan, som kanske är en offerkälla från början. I ett stensatt hål sägs galgen ha stått, och runt omkring finns fördjupningar efter gravar. De avrättade begravdes ju här. En präst skulle följa delinkventen till avrättningsplatsen, och det omtalas att en präst på 1700-talet föll död ned, när han skulle fullfölja sin plikt.

Ett par år senare var det förmodligen dags igen. På vägen till Borås från Fristad finns en busshållplats med

namnet Varpeliden alldeles ovanför Frufällebacken eller Buleboliera som backarna också kallas. Där fanns på 1700-talet ett traktörställe eller lönnkrog som förestods av Annika Jonsdotter.

Söndagen den 14 december 1777 var hon under gudstjänsttid ensam hemma. Då kom båtsmannen Sven Olofsson Andrade och soldat Lindgren, som båda var ute för att röva. Andrade krävde mat och pengar, och när han inte fick det slog han Annika med ett par slag i huvudet, så att hon dog. Han stal också sex riksdaler. Han greps och det blev förhör inför Vedens häradsrätt i Borgstena den 19 december samma år. Då erkände Andrade att han mördat Annika och även sin hustru vid Söderköping. Detta var dock bara en förevändning för att få tillfälle att rymma. Han dömdes att mista högra handen, halshuggas och steglas samt att ersätta pengarna. Andrade sattes in på fästningen Nya Älvsborg, och hovrätten fastställde dödsdomen. Den 1 juli 1777 avrättades Andrade, säkerligen på Vedens härads avrättningsplats Galgbacken i Fristad. Efter händelsen kastade man upp varp, alltså stenar i en hög, i liden, som fick namnet Varpeliden. Så gjorde man där hemska händelser inträffat, och det finns berättelser om sådana varp från Vänga och Asklanda, där en vallpojke slagit ihjäl en länsman, vars hund bitit ihjäl ett får för vallpojkens.

Ett uppmärksammat mord ägde rum år 1852 i Fristad, mordet vid Munkån. Det var Kvarnel, torpare Johannes Andersson från Kvarnåsen som hittades död i maj i Munkån nedom Fristad Hed. Han hade varit tillsammans på Heden med Benjamin Larsson, kallad Lappa-Janne, som anklagades för mordet. Rättegången drog ut på tiden, men Lappa-Janne blev inte fälld utan frikändes. Han bodde sedan på torpet Furuslätten på nuvarande Asklanda.

Den sista avrättningen skedde i juni 1863, en månad innan järnvägen Borås – Herrljunga invigdes av Karl XV och det första ångtåget tuffade förbi strax nedanför

Galgbacken. Folklivsforskaren Klas Olofsson berättar om händelsen i sina böcker om Folketro och folkminnen i Vedens, Ås och Gäsene härader.

En bonde i Sibbarp lär ha snickrat ihop stupstocken. Det var dags för det årliga mötet för de indelta knektarna på Fristad Hed, som var där och bildade dubbel spetsgård för att hindra alla nyfikna att tränga sig fram. Den dömde Karl Karlsson Hed hade slagit ihjäl en knalle och suttit inlåst i häradshäktet i Borgstena. Han kom åkande tillsammans med prästen och på platsen fanns också länsman och skarprättaren, som kom från Göteborg och nyligen hade tillträtt sin tjänst. Han hade vita vantar, och rackardrängen fick sedan begrava kroppen.

Tingskällan

Tingskällan är en naturlig källa, där man kan dricka gott vatten och platsen ingår i den kulturstig som Fristads Hembygdsförening har hand om och där både domarringar och galgbacke ingår. I domböckerna från bygden kan man finna många händelser med anknytning till rättskipningen i bygden, arsenikmord i Komlösa och Gingri och tvistemål i all oändlighet, t ex om systrar-nas bäck på Asklanda. Ett annat tvistemål var frågan om soldat Walls nerrivna torp i Sparsör, ett ärende som gick ända till Kungens befallningshavande. Änkefru Johanna Brink, som varit gift med prosten Olof Reinholdsson, ägde Paradis och Slättäng i Sparsör. Hon lät riva torpet eftersom Wall enligt henne visat otillbörligt uppförande, anstiftat processer och överträtt kontraktet dem emellan. Wall fick av sockenmännen intyg på att han odlat upp torpet, och då hade jordägaren ansvar inom tio år för dem som brukat torpet. Det finns nu en villa som kallas Vallalyckan på torpets plats.

En torpare på Kulla under Påtorp hade det fattigt och såg sig nödsakad att stjäla något till livets nödtorft. Han gick till Borgstena och stal vid Laryd ett halvt tjog sillar och på Kållerred ett tjog sill och tre kappar salt. För det fick han vid åtal inför Vedens häradsrätt domen att böta 22 riksdaler och 40 skilling och sex runstycken. Vidare skulle han stånda uppenbar kyrkoplikt i kyrkan en söndag. Detta hände 1851.

En bonde i Komlösa hade köpt en häst på marknaden i Borås, och ekipaget tog sin väg över järnvägsbron i Sparsör i stället för vägbron. Bonden försvarade sig med att han nyss köpt hästen på marknaden, och den hade inte lärt sig hitta hem än. Våra domböcker och tingsprotokoll är ofta mycket konkret skrivna, och vi får där veta mycket om våra förfäder här i bygden och hur de levde. Sedan är den öppna frågan, om vi lär oss något av historien.

Ann-Britt Boman

Köldknäpp

Underhållsvärme

Luftcirkulation **Tillsyn**

Töväder **Vattenskada?**

Mycket kan göras för att förebygga vattenskada. Kontakta försäkringskansliet på forsakring@hembygdsforbundet.se för tips och råd.

En bild berättar

Det här fotot från 1887 berättar om min farmor Hilma, men hon finns inte med på bilden.

Bilden handlar om att förstå ett sammanhang. Det är bara några år sedan jag begrep. Och då har kortet funnits i mitt föräldrahem hela tiden och jag har som barn tittat på det då och då och undrat över det ödsliga huset och varför man sitter på stolar utomhus.

Att fotot är taget i Rockford, Illinois, USA, det har pappa berättat, men ingenting mer. I alla fall ingenting som jag har lagt på minnet.

När kortet togs och varför, det förstod jag långt, långt senare.

Min farmors föräldrar Anna-Stina och Anders Apellberg (fadern var snickare) emigrerade till Amerika i maj 1882. De tog med sig fyra av sina då fem barn. Min farmor Hilma, som var äldst i syskonskaran, stannade kvar i Sverige och fick bo hos sin pappas ogifta faster Petronella. ”Adopterad” står det i husförhörsboken. Jag har hört att Amerikafarare ibland tänkte att man borde lämna kvar ett barn, en gren på släktträdet, hemma i Sverige, ifall de inte skulle lyckas ”over there”.

Bilden föreställer ett hus och sju människor. Att människorna är min farmors mor och farmors fem syskon – ett barn till föddes i Amerika – fick jag klart för mig då jag släktforskade på 1990-talet.

Jag glömde bort bilden och det dröjde många år innan jag tittade på den igen.

Jag tog med mig kortet till SVAR i Ramsele en somrardag mer än tio år senare. Jag åkte dit bland annat för att försöka komplettera dödsdatum för de fyra av farmors syskon som dog unga i Amerika, några av dem i TBC.

Jag hittade inga uppgifter, men fortsatte att titta på kortet, och fick det inte att stämna. Där finns en person för mycket. Den mörklädda kvinnan som sitter på en stol till vänster, vem är hon?

När jag suttit där en lång stund stannade en arkivarie till vid mitt bord.

– Vilken fin bild! sa hon.

Och jag:

– Om jag kunde begripa vad den handlar om ...

Då kvinnan en kort stund tittat på bilden sa hon att den verkar föreställa en familj i sorg, allvarliga ansikten, böjda huvuden. Och alla är klädda i svart eller mörka kläder, och vitt.

– Och du ser ju näsduken ...

Nej, någon näsduk hade jag inte lagt märke till, inte heller de vaser med blommor som står på broräcket.

Och den sjunde personen, hon med näsduken? En barnflicka kanske?

Den sjunde personen är fortfarande en gåta, men för övrigt blev det mesta uppenbart den där dagen i Ramsele.

Där finns alltså en person för mycket, men där saknas också en annan, Anders Apelberg. Bilden måste vara tagen förvåren 1887, antagligen kort efter begravningen av farmors far, som dog vid 46 års ålder i februari det året.

Och varför sitter den sörjande familjen ute i den kala trädgården istället för i en fotoateljé i stan?

Modern Anna-Stina skickade kortet till sin dotter Hilma i Sverige, och ville inte bara visa upp sig själv

och Hilmas syskon; hon ville också visa dottern papans livsverk, det nybyggda huset.

Inga ättlingar finns längre kvar efter Hilmas fem syskon i Rockford, Illinois, USA.

Hilma i Kinnarumma, Sverige, gifte sig och födde 14 barn, tio döttrar och fyra söner. Tolv av dem överlevde till vuxen ålder.

På släktträdet efter Hilma – hon som stannade kvar – växte, och växer drygt hundra grenar och skott.

*Isabella Josefsson
Kinnarumma*

Mullsjöbo segrade långt före *metoo*

Tafsande karlar eller män som anser sig ha rätt att ta sig friheter mot kvinnor som hamnat i beroendeställning är inget nytt. Första rättegången i Sverige som handlade om ett våldtäktsförsök hölls redan på 1850-talet och det var en västgötsk flicka, Sophie Sager, som drev frågan. Hon växte upp på Ryfors utanför Mullsjö, men hon gav sig snart ut för att tjänstgöra bl a som guvernant på herrgårdar. Sedan begav hon sig till Stockholm och i sin oskuldsfullhet bodde hon först på ett pensionat som var en maskerad bordell, och när hon flydde därifrån så hamnade hon hos en hjälpsam man som snart visade sig vilja ha betalt för hjälpen.

Fick rättvisa

Sophie blev misshandlad och utsatt för våldtäktsförsök av den tidigare så trevlige mannen, men i motsats till andra kvinnor på den tiden gick hon till domstol. Det blev hon mycket hånad för och alla skrattade åt hennes dumhet att tro att hon skulle få rättvisa. Men det fick hon och blev en kändis, om än skandalomsusad. Hon fortsatte att leva som modern kvinna i en gammal tid och var på många sätt en föregångare i kampen för kvinnors rättigheter. Även när hon så småningom i USA träffade en musikprofessor och gifte sig med honom fortsatte hon att agera. På rätt bristfällig engelska försökte hon att påverka med föredrag och böcker.

En verklig föregångare alltså i kampen för kvinnors rättigheter, men det fick hon betala för. Även i böcker som borde vara seriösa kunde hon framställas som en halvtokig fjolla. Kopplingen till ”metoo” görs inte, men Sophie Sager känns mycket aktuell.

Om henne kan man läsa i en artikel av Tore Hartung i senaste numret av kulturtidningen Mimers brunn, som denna gång är på hela 68 sidor eftersom den som vanligt i sista numret för året är hopkopplad med klassikern Västgötajul. Christina Ström är redaktör för denna kultursatsning som getts ut av Vätteljus, Skarstad, Vara.

Sophie Sager var en av våra första förkämpar för kvinnlig jämställdhet

Tidig Boråsbloggare

Som vanligt är det bredd och djup i tidningen. I Mimers brunn möter vi vår första bloggare, Ada Damm från Borås, legendariska Edsvägen vid Göta älv, medeltida mat och funderingar kring om det engelska national-eposet om Beowulf egentligen föddes på Kålland.

I Västgötajul finns artiklar knutna till den stundande högtiden som exempelvis berättelsen om att de första Luciorna i Skövde trakten hade vingar, men också kulturella porträtt av Mariestadsarkitekten Charles Emil Löfvenskiöld, som skapade snickarglädje, och den färgstarka Agda Österberg i Varnhem.

Plus mycket annat läsvärt.

Hans Menzing

Skara Gille fyllde sjuttio år

Första gille vi känner till i Skara var S:t Nicolai gille som skall ha grundats av biskop Bengt den gode på 1100-talet. Jultomtens gille skulle man kunna tro, men den sysslade kanske mest med handel och liknande frågor. Därefter kom S:t Gertruds gille, som främst var öppet för tyskar, och som förmodligen också mest kretsade kring handel.

Båtsmanshuset räddades och står idag i centrum för Gillets verksamhet. Bild ur Gillets samlingar.

Och så kom Skara Gille 1948, som nu firar 70 i hembygdens tjänst. Det har ägnat hela 2018 till firande av sina 70 år, och nu summeras åren och firandet i en jubileumsbok med minnen i text och bilder. Det är alltså en hembygdsförening som tagit upp den gamla gillestraditionen, för traditioner och historia är viktiga i en drygt tusenårig stad.

Storängen räddas

Det ges en bred bild av de 70 åren, men där görs också tillbakablickar. Boken inleds med en mycket faktarik och intressant historik som skrevs av Rune Hagberg till 50-årsjubileet. Där framgår att man mycket tidigt började med de ännu så populära stadsvandringarna, och att man tidigt ingrep för att rädda hotade skatter. Som Brunsbo Storäng efter hård kamp 1950.

Och ingen kan väl idag missa att Gillet var den starkaste kraften för att rädda Båtsmanshuset, inte långt från Domkyrkan. Det är idag gilletts fasta punkt där man samlas till allehanda träffar. Ja, inte bara gilletts. Bengt Andersson skriver om Mats Ljungs många skrattsuccéer på Båtsmanshusets gård och Charlotte Kristensson kompletterar med att skriva om Charlies teaters tio år.

Stadsvandringar

Och vid Båtsmanshuset startar och slutar de oerhört populära stadsvandringarna med Barbro Olofsson som lärld men ändå lättsam ledare. Vi får rentav ta del i text och noter av Båtsmanshusets vals, skriven av Thomas Landahl.

Båtsmanshuset, stadens kanske äldsta trähus, båtsmännen och historien beskrivs i en rad artiklar liksom stadsvandringarna. Vi får också veta att Gillet uppskattats så att den 1991 blev en formell remissinstans i frågor kring stadens framtid i viktiga frågor.

Från början var Gillet till för Skarabor, men numera släpper man även in slättbor som jag. En stor del av boken kretsar kring det flitiga jubileumsfirandet, men där ägnas också stort utrymme åt två än märkligare jubileer under de gångna 70 åren.

Tusenårsjubileer

1982 firade Skara tusenårsjubileum med bland annat kungligt besök och invasion av nyhetsfolk från skilda håll. Detta trots att man var försiktiga och aldrig påstod att staden fyllde exakt tusen år, berättar dåvarande jubileumsgeneralen Gösta Karlsson. Han beskriver också hur han och andra fick åka till Stockholm för att drottningen och kronprinsessan skulle få välsittande Rackebydräkter att bära vid besöket.

2014 var det Skara stifts tur att fylla tusen år. Sveriges äldsta stift med vår första domkyrka. Biskop Åke Bonnier berättar om detta historiska år, då bland andra kronprinsessan Victoria återkom som högtidsgäst, medan Ragnar Sigsjö skriver om domkyrkan under de senaste 70 åren. Bland annat får vi veta att i samband med en renovering 1999 kunde man konstatera att resterna av en mäktig mur under koret kunde vara byggda redan i mitten av 1000-talet, kanske av biskop Adalvard den äldre i samband med att biskopssätet flyttades från Husaby och hit till Skara.

Hans Menzing

Skara Gille 1948 – 2018.

Utgivare Skara Gille. Sammanställd av medlemmar med ålderman Tommy Kroon i spetsen. 133 sidor, inbunden med massor av bilder.

Kulturarv är föremål, byggnader, fornlämningar, berättelser, traditioner och andra värden som vi övertar från tidigare generationer.

Jubileum i Vassända-Naglum

Kulturhuset i Vänersborg. Jubileet med Vassända-Naglums Hembygdsförening firades i Vänersborg med besök av Vänersborgs Lucia, mat, tal av Ann-Britt Boman från Västgötabygden och musikunderhållning.

Trettiofem år firades

Vassända Naglums Hembygdsförening grundades 1983. Vid tillkomsten var Berit Hange-Persson ordförande i Västergötlands Hembygdsförbund. Hon hade anknytning till bygden och var en tillskyndare. Bygden behövde en hembygdsförening för att stärka identiteten, eftersom den blivit mycket förändrad genom samhällsutvecklingen och stora vägbyggen.

De båda socknarna Vassända och Naglum ligger på västra sidan av Göta älv nära Vänern. Mellan Naglum och Malöga på östra sidan av älven fanns en överfart på vägen mot Norge. Vassända låg vid sydspetsen av Vänern, och därifrån utgick Edsvägen. Där fraktades gods med häst förbi vattenfallen vid Trollhättan mot Åkerström nedanför fallen. Under slutet av 1500-talet och början av 1600-talet låg där staden Brätte, Vänersborgs föregångare. I Naglum fanns också kungsgården Naglumssund.

Föreningen förvaltar torpet Solliden, som av torpets sista ägare donerades till Vänersborgs museum. Det är förklarad som byggnadsminne, och kulturmiljön runt torpet är väl bevarad trots att det är omgivet av motorvägar. Mycket av verksamheten under sommarhalvåret är förlagd till torpet Solliden.

I övrigt samarbetar föreningen med Vänersborgs Släktforskarförening i en torpinventering av torpen un-

der Onsjö gård. Vidare anordnas föreläsningar med anknytning till bygden, t ex om Grunnebo hed, som var regementets övningsplats. Föreningen har fått många nya medlemmar, under förra året ett 40-tal.

Lördagen den 8 december firade föreningen sitt trettiofemårsjubileum med nära hundratalet deltagare på Kulturhuset i Vänersborg. Efter mingel hälsades alla välkomna av föreningens ordförande Kerstin Hillengard. Så blev det musikunderhållning och besök av Vänersborgs Lucia med följe. Ann-Britt Boman från Västgötabygden höll tal och nämnde hembygdsrörelsens betydelse för att människor ska få känslan av sammanhang och helhet i sina liv. Man kan ha perspektiv bakåt, leva i nuet och ha visioner för framtiden samtidigt som man också kan se åt sidorna, ut över världen. Efter att gästerna fått njuta av julbordet tackade ordföranden för det gångna året och blev själv avtackad för sitt arbete.

Ann-Britt Boman

Hembygdsrörelsen har ny hemsida

I början av januari togs den nya hemsidan definitivt i bruk. Läs mer om SHF:s Hembygdsportal och föreningarnas arbete med sin nya hemsida här:

www.hembygd.se/hembygdsportalen

Revygäng i Tämta invigde hotell

Invigningsklipp. Visst är det högtidligt när invigningsbandet klipps av.

ITämta Hembygdsförening har man ett revygäng som både skriver sina texter, är skådespelare och regissörer. I år är det åttonde gången som man bjuder till Tämtarevyn. Premiären gick av stapeln fredagen den 18 januari. Man planerar tretton föreställningar och på premiärdagen var nästan alla föreställningarna slutsålda. Teaterladan (hembygdsgården) har tillstånd att ta in 68 betalande åskådare per föreställning.

Hjälper Borås stad

Tämta tillhör Borås stad, men ligger långt från stadskärnan, alldeles på gränsen till Vårgårda. Men som ansvarsfulla stadsinnevånare vill man gärna hjälpa politikerna när de får problem. Men man kan också ha synpunkter på tjänstemännen i stadshuset.

SÄKER FÖRENINGSGÅRD

Självriskcheck
värde 9 300 kr

Gå webbutbildning. Bli belönade.
Läs mer och anmäl er idag >>
sakerforeningsgard.se

Tämtaborna hade uppmärksammat att man har brist på övernattningsplatser och parkeringsmöjligheter för gästerna i Kongresshuset inne i stan. Då ställde man upp i Tämta!

Hotell Svarta Hingsten

Det finns handlingens män och kvinnor i Tämta och man har byggt ett hotell. Hotellet erbjuder en mängd faciliteter och dito förvecklingar.

Resan från Borås till hotellet i Tämta kan med fördel tas med buss 582. Sittplats kan i de flesta fall garanteras med undantag för helger då busstrafiken ligger nere.

Invigningsdagen

När vi kommer in i handlingen är det förmiddag på invigningsdagen och hotellchefen har besök av en kontrollant från byggnadskontoret och naturligtvis blir det lite bekymmer med hotellnamnet och en del mått som inte stämmer, för det har kommit nya regler på morgonen. Det ordnar sig fram på eftermiddagen för hotellchefen är en duktig förhandlare.

I sista minuten blir det lite personalbekymmer, men det löser sig också tack vare mer tur än skicklighet.

Så närmar sig stunden för invigningsceremonin. Bygdesnickaren och hans praktikant tycker det är synd att klippa sönder det fina bandet, de sätter upp en förlängningssladd i stället. När den celebre bandklipparen fullgjorde sitt uppdrag då blev det mörkt i lokalen.

Men även det ordnade sig och så blev det fikapaus med korb och bröd.

Hotellgäster

I andra akten får vi träffa en del gäster. Ett par som förmodligen bara träffats på Facebook har bestämt träff på hotellet. Deras samtal vid bordet var intressant och lockade till många skratt och kanske fick vi som ibland har förutfattade meningar om vissa saker vatten på vår kvarn.

Polisskolan hade förlagt en kursdag till hotellet och dagens gäst var Leif G W Persson.

Ett moderat hotell har naturligtvis Spaa, men det är nog bra om man har lite koll på vad man väljer för be-

***Skär ej brödsnivorna
tjockare än 1/4 tum!***

(ur gammal gästgiveristadga)

handling. Allt blir kanske inte som man tänkt sig, men en del kan bli bättre.

Några av Svenska Akademiens ledamöter hade ett hemligt möte i Tämta, men trots alla försiktighetsåtgärder dök Kulturprofilen upp. Ett viktigt beslut som ledamöterna tog, var att ett ord man använder i Tämta "Ögärslia" kommer in i Akademiens ordlista.

Så blev det lite idrott. Det var hästtävlingar hos Tämta Ridklubb, men att vara en rättvis domare vid sådana tävlingar är inte så enkelt framgick klart.

Kanske förvånade finalnumret mig en del. Jag var med på premiären den 18 januari. På förmiddagen följde jag statsministeromröstningen på TV. Finalnumret handlade om Annie från Maramös insatser i statsministeromröstningen. Numret var förmodligen skrivet vid fredagens eftermiddagskaffe för innan dess var ju inget klart med statsministervalet.

Bra gjort revygänget, som med sina sju tidigare revyer förstärkt hembygdsföreningens kassa med nästan en halv miljon. Nu väntar vi på 2021!

Bättre och bättre. Det här gick ju riktigt bra. Både skådespelare och publik var nöjda. Slut för i kväll.

Text och foto: Leif Brunnegård

Stortjuvsjakt på Billingen

Redan under slutet av 1800-talet hade polisen problem med att hinna med all brottslighet. Som när stortjuven Ture Vall rymde under en transport från tingshuset i Vårsås till Skövde den 31 augusti 1889. Ture kände Billingen väl och hade rentav släkt där så han gav sig upp på berget och sökte sig till Bergs socken där han hade en släkting som lät Ture sova i en lada trots att denne berättat att han var på rymmen. Polisen i Skövde hade ingen koll på berget, men i trakten av Berg spred sig ryktet snabbt och fem personer smög sig till ladan där de yngsta och smidigaste ålade sig in och fick fast tjuvens ben. Sen var det bara att hala ut honom. De var snälla nog att bjuda på rejält med mat innan färden gick till Skövde. Redan på den tiden kunde tidningar som Vestgöta Korrespondenten i Skövde leka kvällspress och ge sig ut på berget för att skaffa fakta. Dessa redovisades under bras-kande rubriken som Menniskojagten å Billingen.

Detta kan man läsa i nummer 4 2018 av hembygdstidningen Körsbärsblomman, som är utgiven av Eggby, Istrum och Öglunda Hembygdsföre-

ning. Redaktör är Hjördis Lundberg och tidningen omfattar 28 sidor.

Det är Pelle Räf som berättar om stortjuven utifrån Alf Brages historia i boken Billingen längesen 3. Men tidningen innehåller massor av mer positiva berättelser också. Morgan Johansson skriver historia kring Eggby skola, Ingemar Sanfridsson gläds åt ångaren Verna af Valle medan Ann Nilsson i en artikel i ord och bild kring ängen och hagen slår fast att 2000 år av odlarmöda inte får försvinna.

Som vanligt alltså en skildring av vårt kulturarv ute i Valle.

Hans Menzing

Billingen. Det blommande berget.
Foto: Monika Moberg Kilefors

Jungfru Maria som barnmorska

Larvs prästgård. I Larv förekom dramatik av alla de slag, till och med förfalskning av sedlar.

Med reformationen rensades ofta de katolska helgonaltaren och helgonbilderna bort ur våra kyrkor, men det folkliga motståndet var starkt och på många håll även i Skara stift fanns de kvar ännu på 1700-talet. Och där bads och offrades det tydligen precis som förr, även om det gjordes lite mer i skymundan. Och var det någon som inte orkade till kyrkan så löste man saken.

Då kunde man till exempel ta hem en Mariabild till en kvinna som skulle föda. Denna heliga jungfru skulle hjälpa henne under förlossningens faror och smärtor.

Det kan man läsa i senaste numret av Skara stiftshistoriska sällskskaps medlemsblad.

Uppgifterna är hämtade från Terese Zachrissons avhandling **Mellan fromhet och vidskepelse**, som faktiskt går att läsa i sin helhet på nätet.

Stiftshistoriska sällskapet bjuder på mycken annan intressant läsning. Så berättas det om två präster i Skara stift som dömdes till döden. En för majestätsbrott, men det förvandlades till åtta dagar på vatten och bröd.

Värre gick det för vice komministern Johan Wilhelm Lundberg som 1812 dömdes till döden efter att ha gripits i självaste prästgården i Larv i färd med att förfalska sedlar. Hans straff förvandlades till hårt arbete på fästning. Det var kanske alltför hårt arbete, efter två år dog han.

Vidare kan nämnas en hyllning till Birger Forell i Borås, prästen som bland annat hjälpte hotade människor under nazitiden i Tyskland.

Hans Menzing

Skara stiftshistoriska sällskap. Medlemsblad nr 4 2018. 20 sidor. Redaktör: Johnny Hagberg.

Långareds kyrka 200 år

Långareds kyrka som den såg ut 1894. Teckning av Ernst Wennerblad, hämtad från Riksantikvarieämbetet.

Långareds gamla kyrka var troligen uppåt 300 år gammal när man samlades till stämma i februari 1817 för att diskutera kyrkans framtid. Vid denna första stämma konstaterade herren till Upplo, överstelöjtnanten och riddaren Sv Wahlfeldt, att det skulle bli alldeles för

dyrt att bygga ny kyrka, den gamla skulle renoveras och byggas till. Ingen sa emot.

Men redan i mars hölls en ny stämma där man konstaterade att det inte lönade sig att reparera gamla kyrkan, det måste byggas nytt. Ritningar i nyklassicistisk stil beställdes från J P Serén i Stockholm. Kyrkan byggdes granne med den gamla och invigdes i november 1818. 1824 fick nya kyrkan sitt torn och samma år revs den gamla.

Långareds kyrka fyllde alltså 200 år 2018 och detta firades på en rad sätt. Bland annat gavs det ut ett häfte med framför allt utdrag ut gamla protokoll om arbetet med nya kyrkan och många bilder från förr och nu.

Ingemar Svennered har sammanställt häftet, som är på 20 sidor, som getts ut av Bjärke församling tillsammans med Långareds Hembygdsförening.

Ansvarig utgivare: kyrkoherde Rolf Wollert.

Hans Menzing

Jubileumsmässa i Långared

Vid jubileumsmässan den första söndagen i advent 2018 var Långareds kyrka fullsatt, när dess 200-åriga tillvaro firades med mycket sång och musik.

Mässan inleddes efter klockringning och procession med att man unisont under ledning av den stora kören på 35 personer, orgeln och brasskvartetten sjöng adventspsalmen *Bereden väg för Herran*. Det var mäktigt. Den följdes av flera av de traditionella adventspsalterna, bibeltexter för den första dagen på det nya kyrkoåret och av övriga sedvanliga inslag i mässan. Kören, med sångare från församlingens olika kyrkor, sjöng ett antal sånger under ledning av Robert Jenderman. Församlingens övriga musiker, präster och övriga medarbetare medverkade.

Predikan av biskop Åke

Biskop Åke Bonnier utgick i sin predikan från Johannevangeliet där Jesus inför Pilatus säger att ”jag har fötts och kommit till världen för denna enda sak: att vittna för sanningen. Den som hör till sanningen lyssnar till min röst”.

Vad är sanningen om Sverige idag? Biskopen kom in på vårt land, som är ett av de mest sekulariserade länderna i världen, men ifrågasatte detta. Är det verkligen så? Är det inte snarare ett postsekulariserat

samhälle där det finns en längtan efter något mer än det som går att mäta, väga och värdera i ekonomiska termer. Är inte alla våra aktiviteter ett sökande efter Gud. Vidare sade biskopen till sina åhörare att Jesus i ord och handling visat att du är gränslöst älskad och du är gränslöst värdefull. Ett livsviktigt budskap idag, en sanning som förvandlar.

Tårtbuffé i Albert Hall

Vid samkvämet i Albert Hall efter mässan uttryckte biskopen sin stora glädje över att det var ”knökfullt” i kyrkan och önskade att det skulle vara så lite oftare. Han var glad att han fick vara med i firandet och glad över den ekumeniska gemenskapen med ekumeniakyrkorna i bygden och utvecklade detta. Vi har olika kyrkor, olika traditioner och olika samfund för att vi är olika. När Jesus talar om att vi skall bli ett är det inte för att vi skall bli likadana, utan det är en enhetlig mångfald, där vi hör ihop i vår olikhet. Vid samkvämet serverades det kaffe och tårta, bakade av människor i bygden. Deltagarna hade också möjlighet att ta del av bilder från Långareds kyrkas historia och alla fick den skrift som tagits fram inför jubileet. Det hela blev en mycket minnesvärd dag för Långaredsborna.

Ingemar Svennered

Besvärliga människor med idéer

Besvärliga människor har vi väl lite till mans träffat på – knepiga chefer eller stökiga personer. Men det är inte den sortens svåra människor utan kreativa och idérika personer som författaren Anders Johnson beskriver i sin nyutkomna bok – Besvärliga människor, Svenska entreprenörer under 400 år, utgiven av Timbro förlag.

Anders Johnson skriver om driftiga människor, som vill få något gjort, men som ofta beskrivs som besvärliga och struliga av sin omgivning. De drivs av sin initiativförmåga och hittar nya infallsvinklar för sina idéer. Anders Johnson beskriver individerna bakom tankarna. De är entreprenörer och som sådana besvärliga i andras ögon då de faller utanför ramarna för myndigheter och etablerade organisationer och företag.

Ordet entreprenör kommer från franskans *entreprendre* (företa sig). Enligt författaren finns det tre olika sorters entreprenörer; dels person, företag eller organisation som åtar sig ett arbete, t ex en byggnadsentreprenör, dels nyföretagare, dels person eller organisation som initierar och organiserar nyskapande verksamhet. Det är den tredje sortens entreprenörer som Anders Johnson beskriver i sin bok. Han börjar år 1618 i Finspång med en invandrad nederländare, Willem de Besche, som 1616 fick arrendera en del av Finspångs Bruk, som gjort affärer med Louis de Geer och så rullar det på fram till våra dagar.

Boken är en riktig tegelsten på 590 sidor och den berör hela Sverige. Åren rycker fram i kronologisk ordning. Boken kan till en början ses som en uppslagsbok, och jag börjar söka vad han skriver om Västergötland.

Alingsås, manufaktur och tartuffler

Alingsåsbon Jonas Alströmer är en av entreprenörerna i Anders Johnsons bok. Vi tänker närmast på potatis, men Alströmer var också av en annan ull. Vid en resa till London fick han en tanke om den engelska textilindustrin. Han ansåg att det var slöseri av Sverige att importera engelska ylleveror. Varför inte bygga upp en egen industri i Sverige?

1724 fick han tillstånd för ett yllemanufakturverk i Alingsås, som blev en av landets största industristäder. Inom manufaktur drevs över 30 olika fabriker med som mest 1 500 anställda. Men kvaliteten på produkterna var dålig och priserna höga. Det var heller inte vad konsumenterna ville ha. Att företaget ändå överlevde berodde på Alströmers kontakter med inflytelserika

politiker. Potatisen är dock det han är mest känd för, en gröda som tidigare bl a benämndes som tartuffler, även om det inte var Alströmer som införde potatisen i landet. Redan innan Alströmer var född odlades potatis i Uppsala, dit den införts av Olof Rudbeck den äldre omkring 1655.

Alströmer hade också många andra järn i elden.

Eva Ekeblad på Stola utanför Lidköping

Ordet **entrepreneur** användes också förr om legosoldater som städslades av krigsherrar. Om fältherren Lennart Torstenson, Forstena, som i början av 1600-talet uppfostrades av sin farmor Margareta (släkten Ekeblad), skriver inte Anders Johnson något om, däremot berättar han om Stola Herrgård och Eva Ekeblad, som var en framträdande representant för frihetstidens merkantilistiska och nyorienterande tänkande. Hon blev den först invalda kvinnan i Kungliga Vetenskapsakademien 1748, då hon skrivit uppsatser och gjort praktiska försök om hur man kunde använda den trendiga potatisen som råvara för tillverkning av bröd, stärkelse, brännvin och puder. Åter en koppling till Jonas Alströmer, som var den som rekommenderade hennes inval. Hon skrev även bl a en uppsats om hur man tillverkar tvål för blekning av bomullstyg.

Baltzar von Platen och Göta kanal

Den stora svenska kanalepoken inföll mellan 1770 och 1870. Det största projektet var Göta kanal mellan Väneren och Östersjön. Baltzar von Platen slog sig ner som jordbrukare nära Vänersborg efter 1797, då han drygt 30 år gammal avslutat sin karriär som sjömilitär. Trollhätte kanal stod färdig 1800, vilken han varit engagerad i. Göteborgaren William Chalmers, son till en invandrad skotte, bidrog till att Trollhätte kanal kunde byggas.

Baltzar von Platen kom att tänka på en gammal idé att bygga en vattenled tvärs genom Sverige. Han var varken tekniker eller finansjär. Hans främsta talang var som politisk påtryckare. 1809–1812 var han medlem av regeringen. 1810 började byggandet av kanalen och den stod färdig 1832.

År 1621 grundlade Gustav II Adolf städer i Borås och Göteborg. Jubileer, med andra ord, om några år.

Sveriges Släktforskarförbund arrangerar Släktforskar dagarna 2019 den 24-25 augusti i Borås. Vård är Borås Släktforskare och Borås stad.

Monika Moberg Kilefors

Litterärt Lisebergsbesök

I 2018 års sista nummer av Föreningen för Västgötaliterturs medlemsskrift går man på Liseberg redan på tidningsomslaget. Där möter ett vackert självporträtt av konstnären Emily Nonnen, förmodligen sittande i ett rum i familjens landeri Liseberg i Göteborg. Tavlan finns idag på Västergötlands Museum i Skara.

Brorsdottern Emily E Nonnen har skildrat livet på Liseberg under 1800-talet i boken *Systrarna på Liseberg* och nu lyfts Emily Nonnen också fram i boken *Hundra och en Göteborgskvinnor*.

I tidskriften berättas även om den mystiska främling som besökte Höberg i Norra Vånga 1792. Var det rent av den person som verkligen mördade Gustav III istället för Ankarström? Vi får också möta skeppsläkaren Pehr Apelqvist, som föddes i Lidköping och som redan för 175 år sedan fick följa med på en resa till Sydamerika. Han skildrade sina upplevelser i sin dagbok.

Som vanligt medföljer med detta nummer en julgåva i form av ett häfte där man kan bland annat läsa om vad som brukar kallas kung Hägges grav på Häggesleds kyrkogård, även om kungen säkert aldrig vilat där. Kanske låg han i den gravhög som förr låg vid sidan av kyrkan och där man byggt en klockstapel. Numera är både högen och klockstapeln borta.

Hans Menzing

Västgötalitteratur nr 4 2018. Emily Nonnens vackra självporträtt pryder omslaget.

Västra Götalandsregionen stöder vår verksamhet

Västergötlands Hembygdsförbund som ingår i HembygdVäst tillsammans med Dalslands Fornminnes- och Hembygdsförbund, Bohusläns Hembygdsförbund och Göteborgs Hembygdsförbund, stöds ekonomiskt av Västra Götalandsregionens kulturnämnd.

Ett stöd som vi är mycket tacksamma för. Tack vare det stödet kan vi erbjuda våra medlemsföreningar en omfattande och kvalitetsmässigt bra verksamhet.

Med stöd från

VHF:s årsstämma den 11 maj i Axvall

Årsstämman kommer att hållas lördagen den 11 maj på Axevalla folkhögskola. Dagsprogrammet kommer att bli liknande tidigare år med några informationsseminarier och även några studiebesök i närheten av Axvall. Se även sidan 3 under rubriken: **Ordföranden har ordet**. Planeringen fortsätter och mer information skickas ut så snart som möjligt.

I Västgötabygden nr 6, 2018 var datum satt till den 12 maj som härmed rättas till den 11 maj!

Planera redan nu in den 11 maj i era kalendrar!

Trettiofem år med knektar och soldater

Det uppstod egentligen redan 1981 när majoren Lennart Larsson i Skövde ville göra en inventering av alla soldattorp som hört till Yngre indelningsverket. Vi diskuterade då om man inte också skulle sätta ”gubbarna” dvs soldaterna och ”gummorna”, soldathustrurna i de byggnader som man skulle inventera i Skaraborg. Våra diskussioner fick dåvarande länsbibliotekarie Arne Sträng, Skara, att ta reda på och gav undertecknad i uppdrag att genomföra en inventering av manskapet.

Eftersom jag då i femton år ägnat mig åt släktforskning på fritiden, var det en stor utmaning att på heltid få ta mig an projektet Den indelte soldaten.

Som barn hade jag hört de gamla berätta om soldaterna och deras framträdande plats i det gamla samhället. I slakten hade vi flera generationer med soldater, så utmaningen jag fick av Arne Sträng bara växte och växte.

– Du får sex månader på dig, till mer har jag inte pengar, kommer jag ihåg att Arne berättade när jag den 21 oktober 1983 på min första arbetsdag kom till Stifts- och landsbiblioteket i Skara.

Intresset för inventeringen blev redan från början mycket stort både bland släkt- som hembygdsforskare. Det var ett nytt arkivmaterial som då på 1980-talet endast utnyttjats av fritidsforskningen i undantagsfall. Det var svårtolkat för många, vilket gjorde det dåligt utnyttjat.

Allt eftersom tiden gick visade det sig att mer och mer liknande inventeringar startade runt om i hela landet, vilket i sin tur förde med sig att registret vid biblioteket i Skara av krigsarkivarie Erik Norberg utsågs till ett Centralt Soldatregister för hela landet. Uppgiften blev att för övriga registren som så önskade följa efter

det som startats i Skara och därigenom också få ett sätt att erbjuda forskare från hela Sverige att ha tillgång till resultatet. Med detta hade Centrala Soldatregistret startat sin verksamhet i mitten av 1980-talet. För övriga register var det helt en frivillig anslutning till Centrala registret, kravet var endast att man följde den princip för registreringen som fanns centralt.

Totalt växte verksamheten till att innefatta 23 register. De flesta av Sveriges län från Skåne till Norrland inventerades. Det lokala resultatet sändes sedan till Centrala registret, varefter det sedan 2008 publicerats på nätet genom att plats funnits på Linköpings Universitets server för registret. Många är de släkt- och hembygdsforskare som genom registret funnit det man sökt om den egna socknen eller slakten.

Medeltalet av sökningar varje år har varit ca 800 000, vilket gör att Centrala Soldatregistret hör till den bas på Universitetets dator som det söks mest. När någon som söker i registret får en träff hänvisas man till det aktuella lokala registret som sedan har kontakten med forskaren. För de register där forskningen av någon anledning lagts ner hänvisas forskaren till Centrala registret som tagit över ansvaret för forskarkontakterna.

Guldmedalj

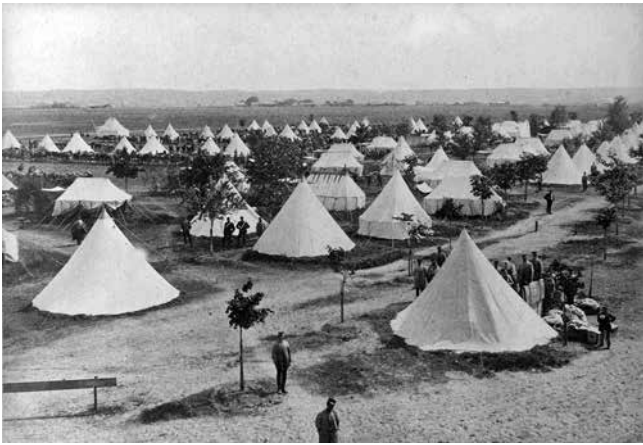
För arbetet som nu pågått i 35 år har undertecknad av Nordiska museet fått deras guldmedalj och från Tilastiftelsen fått Tilastipendiet samt från hembygdsrörelsen i väst erhållit Tengelandsstipendiet. Till detta kan också föras ett antal utmärkelser från lokala hembygds- och släktforskarföreningar. Dessa utmärkelser tyder på att många är de forskare som haft nytta av detsamma. Och för oss som arbetat med registret har det betydtt väldigt mycket när uppskattningarna har kommit.

Den för ett år sedan startade Föreningen Centrala Soldatregistret arbetar nu efter att man från Garnisonsmuseet tog över huvudmannskapet för Centrala Soldatregistret och att registret skall vara kvar i Skaraborg, där det en gång startade, samt utveckla registret till för hembygds- och släktforskningen viktig databas. Under det kommande året, kommer registret att utvecklas med ytterligare en databas som troligen blir lika mycket besökt som nuvarande

Soldattorp, sent 1800-tal.

Kvinnor utanför ett soldattorp i Borgunda. Bilden kommer från Garnisonsmuseet Skaraborgs databas.

Tält på Axevalla hed 1902.

Bilden kommer från Garnisonsmuseet Skaraborgs databas.

även om den kommer att ha en annan inriktning, som många kommer att ha god nytta av. Mer avslöjar vi inte nu utan uppmanar alla att hålla ett öga på registrets hemsida där vi kommer att publicera nyheterna ett stycke in på nyåret, www.soldatreg.se.

Från denna sida kan du också gå vidare när du vill söka i befintligt material över 508 000 soldater från Yngre indelningsverkets organisation.

*Björn Lippold, Museichef
Garnisonsmuseet Skaraborg
Axvall*

Irländsk musik i Skövde

I mitten av januari uppträdde musikgruppen Duo Dubbel med Marcus i Kulturfabriken, Skövde, inbjudna av Skövde Hembygdsförening. Det började för ungefär tio år sedan med fyra personer (Duo Dubbel) i Tidån, men vid ett tillfälle då en av medlemmarna var sjuk behövde man ta in en vikarie (Marcus) så nu har kvartetten blivit en kvintett. Vid framträdandet i Kulturfabriken visade de framförallt prov på irländsk musik.

En mycket uppskattad konsert.

I gruppen ingår Gunnar Wilsson, Nils Svensson, Marcus Mikanovic, Lena Lundin och Ingela Mikanovic. Till sin hjälp med det tekniska har de Thore Wilsson.

Monika Moberg Kilefors

Marcus Mikanovic och Lena Lundin.

Gunnar Wilsson och Nils Svensson. Den senare är för övrigt ordförande i Föreningen Vallby Sörgården. De sångliga inslagen stod framförallt Nils Svensson och Ingela Mikanovic för (fotot till vänster).

Hänt på bögda ...

Ljungsarp. Evert Johansson från Norra Åsarp berättade och sjöng om sin barndoms jular.

Grötfest i Ljungsarp

Hembygdsföreningen har haft grötfest i Sockenstugan. Det är tradition att en kväll mellan jul och nyår varje år träffas för att äta gott, umgås och lyssna till någon underhållning.

Laila Andersson hälsade välkommen och i år fick ett 25-tal personer höra Evert Johansson från Norra Åsarp berätta episoder från sin barndoms jular där många av åhörarna kunde känna igen sig.

Till eget gitarrspel sjöng Evert kända julsånger, men även sånger som han själv skrivit. På dragspel framförde han bl a Tomtarnas vaktparad.

Innan kvällen avslutades med nationalsången, informerades om arbetet på hembygdsgården.

*Laila Andersson
Ljungsarps Hembygdsförening*

Prenumerera på Västgötabygden!

Det kostar 150 kr att få hem sex nummer av tidningen under ett år. Vid samtidig beställning av 10 prenumerationer (beställ t ex till hela styrelsen) är priset 130 kr per prenumeration.

Anmäl till vår kanslist **Eva Mann**, 0512-105 50.
Badhusgatan 13, Box 15, 534 21 Vara.
E-post: vasterg.hembygdsf@telia.com
Evas kontorstid torsdagar 9–15.

Sextioårsjubileum i Barne och Laske

Sextioårsjubilerande Barne och Laske hembygdskrets har inte begränsat sin verksamhet till hemböjda'. Flera av de årliga resorna har gått till främmande länder: Grekland, Italien, Frankrike och Nederländerna. Alla nordiska länder har besökts. Resorna har noggrant förberetts. Resan till Italien föregicks av flera års studiecirkel och föreläsningar. Landsantikvarie Gunnar Ullenius var en flitig (62 föreläsningar) gäst i Vara församlingshem, där kretsen bedrivit mycket av sin verksamhet. Sedan följde han med till Italien som reseledare. Särskilt studerade man konstskatterna i Florens.

Kretsen bildades alltså 1958. I den första styrelsen ingick som ordförande Holger Persson-Lilja, Vara, Eric Larsson, Skarstad, Paul Eckstrand, Vedum, Arvid Andersson, Naum, Gunnar Johansson, Fåglum, Olof Edkvist, Essunga, och Gunnar Sundberg, Tråvad.

Lagom till jubiléet publicerade Ingemar Olsson, kretsens ordförande sedan arton år, en historik på 29 sidor, som listar kretsens hittills 470 föreläsningar, 36 flerdagarsresor med sammanlagt 200 resdagar och de sextio årens ca 15 000 serverade koppar kaffe. Näst flitigast föreläsare har Jan Bertil Schnell varit med 21 föreläsningar. Föreningen har emellertid inte begränsat synfältet till historia. Föreläsare från andra områden var t ex Arne Thorén, Hans Granqvist, Nils Dahlbeck, akademieledamoten Göran Malmqvist men även lokala förmågor som Rosmarie Norehed, Larv, och Egon Malmgren, visserligen utlokaliserad till Dagens Eko men barnfödd i Naum. Ett antal tidningsurklipp återger kretsens tidigare historia.

Man vore dock inte en hembygdskrets om inte också den egna bygden fått sin del av uppmärksamheten. Skriftserien innehåller sex utgåvor med ämnen från de båda häraderna. Två minnesstenar över gamla tingsplatser har föreningen tagit initiativ till, likaså initierade man Einar Ahlins film **Pojken från slätten**. Kring sekelskiftet pågick ett omfattande arbete att komplettera fornminnesregistret.

Ansvariga var Astrid och Karl Eriksson, Lars Haselberg och Per Gustavsson.

*Bengt Fåglefelt
Vara*

Pensionat i Hindås och Rävlanda

Den första söndagen i oktober strålade solen över ett höstskimrande Rävlanda, vilket lockade många till promenad. Det var en perfekt dag att ha öppet på hembygdsgården och visa alla museer och vår nya utställning. Temat för tredje årets utställning hos Björketorps sockens Hembygdsförening är Pensionat i Hindås och Rävlanda. Vi har kunnat identifiera ca 20 pensionat totalt, varav 15 fanns i Hindås och övriga i Rävlanda. Det första pensionatet öppnade tidigt på 1900-talet och det sista lades ner 2001, en nästan hundraårig epok i vår socken alltså.

Inför utställningen lånade vi både bilder och föremål och fick ta del av personliga berättelser från generösa ortsbor. Till premiärvisningen kom det många intresserade besökare. Vid ett sådant tillfälle är det alltid givande att mingla runt i utställningen och prata med folk, eftersom många av dem har egna minnen från pensionat och gärna delar med sig av dessa minnen. Det gör att vi kan komplettera inte bara utställningen utan också föreningens arkiv. Som traditionen bjuder

Utställning Pensionat i Hindås och Rävlanda. Besökarna är Eva Eliasson-Börjesson till vänster och Margareta Sahlin till höger.

serverades det våfflor och kaffe i kaféet och även detta var mycket välbesökt. Utställningen pågår fram till och med 31/8 2019.

*Malin Svanberg Eliasson
Björketorps sockens Hembygdsförening*

Uppsnappat i Mariestad

Enligt lokaltidningen TSL i Mariestad den 8 december 2018 har John Hedins stiftelse delat ut 3,1 miljoner kronor till föreningar och studerande under året.

Björn Broberg är stiftelsens sekreterare och han är nöjd med utfallet.

År 1977 delade Hedins stiftelse ut pengar för första gången. Summan var då 35 000 kronor. I år har alltså 3,1 miljoner delats ut till bland annat föreningar inom hälsovård, idrott och kultur. Även enskilda personer med behov av ekonomiskt stöd till följd av sjukdom samt studerande får ta del av utdelningen.

Totalt 1,2 miljoner kronor delades ut till kulturföreningar.

Ur den långa listan över föreningar som fick bidrag kan vi nämna följande hembygds- och bygdeföreningar i Mariestads kommun.

Färeds Bygdegårdsförening 15 000 kr
Hassle Hembygdsförening 15 000 kr
Lugnås Bygdegårdsförening 20 000 kr
Lugnås Hembygdsförening 15 000 kr
Lyrestads sockens Hembygdsförening 15 000 kr

Lyrestads Samhällsförening 15 000 kr
Siggarruds Bygdegårdsförening 15 000 kr
Sjötorps Bygdegårdsförening 15 000 kr
Sjötorps Samhällsförening 15 000 kr
Torsö Hembygdsförening 20 000 kr
Ullervad-Leksbergs Hembygdsförening 25 000 kr
Vadsbo Hembygds- och Fornminnesförening 10 000 kr
Föreningen Qvarnstensgruvan Minnesfjället 25 000 kr

Därutöver har en rad föreningar med musikalisk inriktning och andra kulturyrtringar fått bidrag till sina verksamheter.

Axevalla Folkhögskola

började sin verksamhet 1873 i Ullervad nära Mariestad, flyttade efter fem år till Stenstorp och år 1923 till Axvall. Tidigare hette skolan Skaraborgs läns folkhögskola och hade Skaraborgs läns landsting som huvudman ända till 1982.

Den nuvarande huvudmannen är Stiftelsen för Axevalla folkhögskola, vars stiftare är Sverigefinska Riksförbundet och därför har finska språket ett stort utrymme på skolan, vilket bl a syns på skolområdet som är skyltat på svenska och finska.

Den 11 maj är VHF:s årsstämma här.

Kaffetåren den bästa är ...

Kafferep. Folklivsforskaren och etnologen Inger Widhja berättade om kafferep samt bröd- och dryckestraktioner hos Skövde Hembygdsförening under hösten 2018. Här visar hon upp en munkpanna.

Vid kaffebordet. Gunvor Hermansson i samspråk med konditorimästaren Lenart Andersson, under många år en nyckelfigur i Sällskapet Jultomtarna, bildat av företagare och köpmän 1877 i Skövde till förmån för behövande barn.

”Kaffetåren, den är bra, kaffetåren varje da', kaffetåren rätt och slätt, kaffetåren med en gräddskvätt ...”. På ett ungefär så sjöng en gång Harry Brandelius på skiva. Och visst har kaffetåren stor betydelse vid våra träffar i hembygdsgårdar och andra ställen. Kaffetåren löser våra tungors band.

Skövde Hembygdsförening bjöd in till kafferep en kulen novemberkväll i Studieförbundet Vuxenskolans lokaler. Folklivsforskaren och etnologen Inger Widhja, boende i Lerdala, var inbjuden att berätta om kafferep samt bröd- och dryckestraktioner.

Järnspisarnas intåg hos allmänheten i slutet av 1800-talet inledde kaffe- och kaktraditionerna i vårt land. Ju finare kalas, desto fler kakor. Ibland bjöds det på mer kakor än välkända ”sju sorters kakor”. Det var ofint att inte smaka på alla sorter så då fick man med sig påsar hem att däri lägga de kakor som man inte orkade äta upp på en gång.

Finländarna dricker mer kaffe än vad vi gör i Sverige, men vi ligger inte långt efter.

Längre tillbaka var traditionen att flottyrkoka exempelvis munkar mycket vanlig. (Inte dem i klostren utan dem som bakas bl a på fett, lite socker och vetemjöl.)

Varför kallas bakverket munkar? Enligt ett uppslagsverk påminner flottyrkoken om klostermunkarnas hårflint, dvs det cirkelformade område där håret rakats av (jfr tonsur).

Monika Moberg Kilefors

Värdefull gåva till Leksberg-Ullervad

Leksberg-Ullervads Hembygdsförening fick förra året ta emot en familjebibel av Ulf Svensson, Kolmårdens grundare. Ulf Svensson växte upp i Leksberg utanför Mariestad. Som ung flyttade han hemifrån. 1930 köpte Ulfs far en familjebibel. I den har skrivits in alla släktingar som fanns i bygden, både när de föddes och dog

samt även klockslagen. Ulf Svensson är mån om hembygdsföreningen i sin barndoms- och ungdomsbygd och därför skänkte han bibeln till föreningen. Bibeln innehåller även historier och anekdoter från bygden, sådant som Ulfs far skrivit ned.

Ordföranden Truls Wiberg i Leksberg-Ullervads Hembygdsförening tog emot gåvan på biblioteket i Mariestad.

Källa: MT – Mariestadstidningen

Att vara på sin post med lapp på lådan

Mormor Cecilia hade en mycket stilig handstil, som en bukett vackra blåklockor eller en grupp varmröda smultron vid dikeskanten.

Mormors systers, det vill säga Moster Weras, handstil däremot liknade mer en torr, brun vassrugge. Mormor Cecilia var en generös kvinna, medan systemen Wera var hennes motsats, ekonomisk för att inte säga snål.

Hon lyckades övertala mormor att lova att jag skulle ta några rejäla cykelturer, och samtidigt dela ut Moster Weras påsk- eller gratulationskort. På det viset sparade hon örena för frimärkena. Jag minns inte att jag fick något för besväret, men jag klagade inte. Förutom att skriva var cykling en av mina roligaste sysselsättningar vare sig turerna gick till Vassbacken, Jonsboda eller Rotkilen. Precis som Moster Wera skrev jag kort och brev till släkten och andra, men jag frimärkade min post och lade i brevlådan hos Margit på Posten. Skillnaden mellan mig och Moster Wera var, att jag hade brevvänner både i Sverige, Finland och Tyskland, medan hon höll sig inom socknen eller endast några kilometer utanför dess gränser.

Praktisk ”socialpsykologi”

Senare i livet blev jag egenföretagare inom mediabranschen. Bland annat frilansade jag för olika tidningar. I sexton år redigerade jag en kyrktidning. Inte nog med det, jag åtog mig även att dela ut tidningen i en församling. Ingen särskilt lönsam verksamhet, men jag hade det redan i blodet och det var nyttigt såväl för hälsan som erfarenhetsmässigt. Det var dessutom trevligt att lära känna församlingens olika invånare i villaområden och på landsbygden.

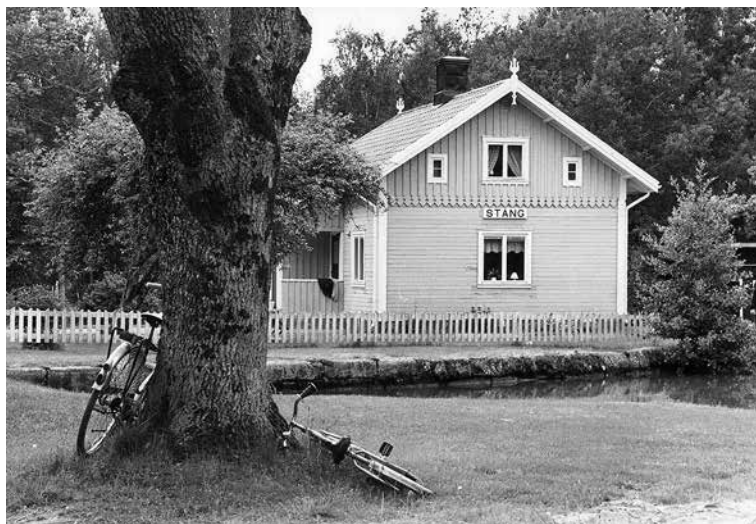
Socialpsykologi definieras som ”ett försök att förstå och förklara hur en människas tankar, känslor och handlingar påverkas av den faktiska, inbillade eller underförstådda närvaron av andra”.

Sådant kan man studera teoretiskt via högskolekurser men även iakttä detta rent praktiskt. Att lägga reklam i postlådor kan t ex ge oanade erfarenheter.

Oftast är det trevliga bekantskaper som man stöter på. En kvinna öppnar sin postlåda och upptäcker att den har ett innehåll. Hon ler, tar upp tidningen och hon påminner mig om den strålande solrosen därhemma.

– Åh, vad roligt att Kyrknytt är här. Du skriver så trevliga reportage, särskilt det om Hedvig.

Andra varnar mig för personer som de menar är otrevliga grannar.

Vila. Ibland måste man ta en paus i cykeltrampandet, luta cyklarna mot ett träd och njuta av naturen. Dessa okända cyklar fotograferades en sommardag vid Göta kanal under 1990-talet.

– Nej, lägg inte något i den lådan. Den tanten är folkilsken, tro mig, hon gillar inte det kyrkliga, säger en granne.

Men den påstått arga kvinnan får en tidning i sin låda, trots att den är täckt med flera arga hundar-dekaler, riktiga bestar. Men inget händer. Tanten klagade heller inte efteråt.

Vid en brevlåderad är en låda märkt med **Nej tack till reklam!** Men Kyrknytt räknas som samhällsinformation så jag lägger i en tidning.

Som skjuten ur en kanon kommer mannen i närmaste hus utrusande: Han plockar upp tidningen, rullar ihop den och sticker den under näsan på mig.

– Kann du inte lesa, säger han ilsket.

– Men det är inte reklam, det räknas som samhällsinformation, svarar jag.

– De e visst reklamm, säger han och så slänger han tidningen i gruset och stampar på den.

Nästa gång när jag kommer till samma lådrad, pockar min provocerande ådra på att öppna lådlocket och låtsas lägga i en tidning.

Som på en given signal kommer mannen utrusande. Han lyfter på locket, finner lådan tom och muttrar snopet:

– Du legger väl inte i nån reklamm här?

– Nej, hur kan du tro det? Du har ju en lapp på lådan.

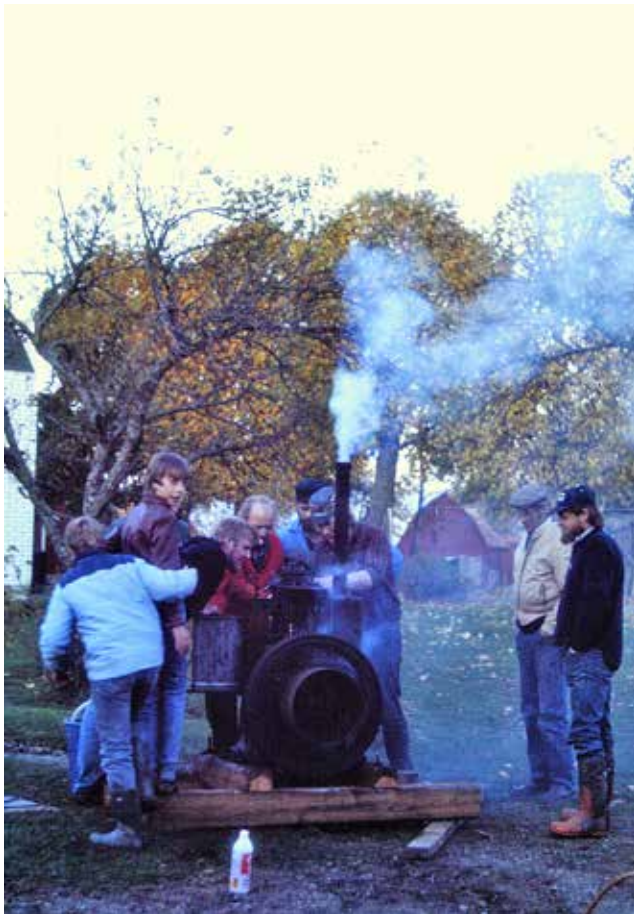
Monika Moberg Kilefors

Att starta en motor ...

Jan-Erick Ericksson, aktiv i Amnehärads Hembygdsförening, har sänt över en berättelse som han ursprungligen skrev i slutet av 1980-talet. Bakgrunden till historien är att några entusiaster då fått för sig att renovera en gammal tändkulemotor. Motorn står nu i ett kallförråd vid hembygdsgården i Otterbäcken. ”Vi brukar ha igång den någon gång om året och den är fortfarande nyckfull”, berättar Jan-Erick.

Att starta en motor är idag inte något märkvärdigt och inte krävs det heller någon större ansträngning. Man vrider bara på en nyckel eller trycker på en knapp.

Den som någon gång själv försökt eller sett någon annan starta en tändkulemotor, vet att detta minsann inte är något man gör i bästa kostymen. Det kräver tålmod och är även fysiskt ansträngande. Det är i alla fall min erfarenhet som jag nu vill redovisa. Det blir samtidigt en beskrivning av en mycket speciell form av hembygdsarbete.

Motorn går. En bild från det beskrivna tillfället, då ett gäng entusiaster lyckades få igång tändkulemotorn,

Förhistorien är den, att Amnehärads Hembygdsförening för flera år sedan fick en gammal tändkulemotor, som tidigare gjort trogen tjänst på traktens jordbruk som kraftkälla vid tröskning och vedkapning med mera. När den betydligt bekvämare elmotorn blev allmän så blev ”vår motor” arbetslös. Dess allra sista insats i aktiv tjänst lär ha varit att driva en bevattningspump på Hjulstanäs i Södra Råda.

Inte blev det väl heller så mycket bättre efter flytten till vårt lantbruksmuseum på Ribbingfors. Den bara stod där sovande sin törnrosasömn. Och så hade väl troligen ännu varit fallet om inte den intresserade och mångkunnige Erling Olsson så aktivt verkat för att motorn skulle ställas i ordning igen. Med sin entusiasm och stora intresse för projektet lyckades han få flera medlemmar engagerade i arbetet.

Motorn flyttades hem till Erlings gård där den första åtgärden blev att byta ut motorns ruttna trästativ. Detta kallas på fackspråk för bädd och den nytillverkades nu av tryckimpregnerat virke. Därefter synades och provades noga de olika funktionerna. Tändkulemotorns konstruktion är enkel och robust och tidens tand tycktes inte ha gnagt särskilt djupt i vårt exemplar. Ett bekymmer var dock vevstakslagret som visade sig vara mycket slitet. Det diskuterades livligt om det bästa sättet att renovera det eller om det helt enkelt skulle få gå så länge det gick.

Slutligen beslöts att vi skulle skaffa så kallad babbittmetall och försöka gjuta ett nytt lager. Gjutningen gick förvånansvärt bra och med svarvaren Ingemar Erikssons hjälp, hade vi ett nytt lager med perfekt passform.

Så kom den med förväntan emotsedda dagen då motorn skulle startas – en vacker oktoberlördag med hög och klar luft. Allt var väl förberett, trodde vi. Blåslampan tändes, kulan värmdes och otåligt började vi snart de första startförsöken. Då upptäcktes en läcka på bränsleröret. Röret demonterades och kördes i ilfart till Östen Arvidssons verkstad där det snabbt löddes ihop. Startförsöken fortsatte nu med rökringar och ett tomt och ihåligt kluckande som enda resultat.

Folk i alla åldrar strömmade nu till och många mer eller mindre goda råd framkastades. Packningar skulle bytas, fotogen skulle blandas i bränslet, mera värme, bättre fart på hjulet med mera. Det mesta förkastades av ledningsgruppen, som dock medgav att en effektivare värmekälla kanske skulle provas. En delegation utsändes till Harald vid kyrkan för att om möjligt få låna en brännare där. Delegationen återkom med gastub och brännare. Kulan blev nu ännu rödare, vår ansiktsfärg likaså, rökringarna kom tätare, puffandet och kluckandet likaså. Men inget mera.

Mera folk kommer, traktens barn, grånade män med erfarenhet av motorer i fiskebåtar och vänerskutor, allmänt nyfikna, ja alla stannar till och undrar vad det egentligen är som pågår på Erlings gård i Himmelsberg. Mera vevande på hjulet, kulan nästan vit, svetten lackar, armarna domnar. Då! när vi är nära att ge upp så startar motorn. Äntligen går den, motorn går alldeles själv.

Nu stiger ett jubel mot den rökfyllda himlen. Ett jubel som mera kan liknas vid ett vrål och glädjen över framgången vet inga gränser hos servicepersonalen och den församlade menigheten. Även motorn själv deltar i glädjeyttringarna med små hopp in på Erlings välansade gräsmatta.

Glädjeyran får dock ett hastigt slut då någon upp-täcker att kylningen inte fungerar och detta för att ned-teknaren av dessa rader glömt att skruva fast en kran på vattenpumpen. Motorn stoppas och kranen monteraras. Men nu hjälper inga knep, motorn tändes inte mer och kanske gäller det även betjäningen. Men det gör

Hembygdsgården i Otterbäcken. Då och då körs tändkulemotorn igång vid hembygdsgården. Foto: J-E Erickson

inget, inte ikväll, för vi har i alla fall fått igång den och med nya packningar ska den snart gå igen. Det var vi alla eniga om när vi trötta, sotiga, oljiga och illaluktande vandrade hemåt i den kyliga höstkvällen.

Jan-Erick Erickson, Amnehärad

Storslaget i Billingsbygden

Hembygden kan vara storslagen på många vis. Årskriften Billingsbygden 2018, utgiven av Skövde Hembygds-krets, slår det mesta genom att minna om Emanuel Andersson från Kyrkefalla som enligt en bok om folkliga traditioner i Skövde stad skulle varit så stor redan som liten att det krävdes tre kor ständigt till hands för hans skull, så mycket mjölk drack han.

Nordisk Goliat

Det är Billingsbygdens redaktör Monika Moberg som gjort en utflykt till Tibro Museum där man kan se en docka som skall föreställa Emanuel, eller Kyrkefallajätten, Skövdejätten eller Den nordiske Goliat, som han också kallades. Den är imponerande, för i sägnerna berättas det att skolläraren bara räckte eleven Emanuel till byxfickan och misslyckades då han en gång skulle ge eleven en örfil.

Monika Moberg berättar också om skogsmuseet vid Sparresäter som räddades av Norra Billings Hembygdsförening och flyttades till ett magasin vid Skogs-sällskapet Remningstorps egendom utanför Lerdala.

Ont om läkare

Jan Ejdebäck presenterar sjukvården i Skaraborg under 1700- och 1800-talen, och den var inte imponerande. Skövdeborna kunde inte sticka till KSS, närmaste provinssiäläkare fanns sedan 1707 i Mariestad. 1774 fick vi

ytterligare en provinssiäläkare, men han placerades ända borta i Lidköping medan Falköping fick nöja sig med en fältskärsgesäll.

Värsås mejeri

Senare hade distrikts-sköterskorna stor betydelse för vår hälsa och Gunilla Nilsson visar hur arbetsdagarna kunde gestalta sig för syster Edith som tjänstgjorde i Värings 1946 – 1965.

Birgitta Axelsson beskriver godsmagasinet tre liv i Skultorp och Christina Jonsson Värsås mejeri. För att nämna lite av innehållet i denna 130 sidor tjocka skrift med massor av intressant läsning och bilder.

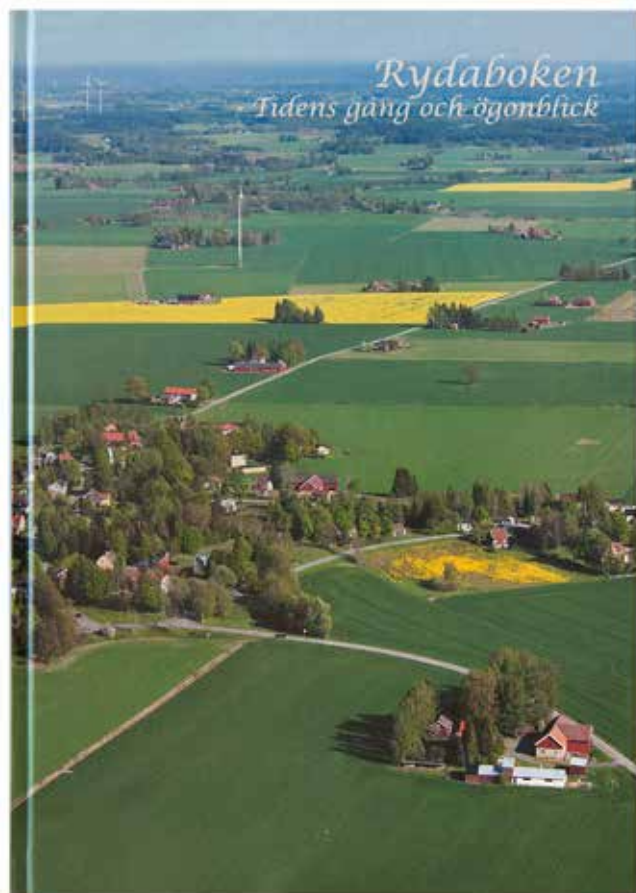

Emanuel Andersson – Kyrkefallajätten från Tibro. Fotot tillhör Skövde Stads-museum.

Christina Jonsson Värsås mejeri. För att nämna lite av innehållet i denna 130 sidor tjocka skrift med massor av intressant läsning och bilder.

Hans Menzing

Modern bok om Ryda i förvandling

Omslaget till Rydaboken visar Helås från ovan.
Foto: Carla Karlsson.

1972 kom en välskriven och gedigen bok om Ryda, men det har hänt mycket sedan dess så i dagarna har det getts ut en ny bok om nya händelser och i en helt ny stil. Rydaboken – Tidens gång och ögonblick heter den och är utgiven av Ryda Hembygdsförening.

Det är en modern hembygdsbok. Texterna är kortare, men fortfarande faktarika och personliga. Tyngdpunkten ligger på bilderna, och där har man vänt sig till en fotograf med rötter i Helås, Carla Karlsson, under många år pressfotograf på Skaraborgs Läns Tidning.

Att ha häcken full

En skedhäck användes förr för att förvara skedar mellan måltider. Skedhäcken är den häck som avses i talesättet ovan och som uttrycker att man har mycket att göra, i en tid då man i jordbruket tog hjälp av andra utanför gården vid t ex skörden. Detta ledde till att många skulle äta mat samtidigt och skedhäcken blev således efter en måltid full.

Hembygdsföreningen hade tur, från Kerstin Svensson och Harry Fahlgren kom två stora donationer, som bland annat kunde användas till en Rydabok så man kunde kosta på. Resultatet har blivit en vacker bok med massor av färgbilder, valda med omsorg så att de har mycket att berätta tillsammans med texterna. Till detta kommer att boken är välorganiserad så att det lätt går att hitta olika intressanta berättelser.

Tidstypiskt

Tyngdpunkten ligger på vad som hänt sedan 70-talet, men där finns förstås tillbakablickar ännu längre bort. Och det har hänt mycket. Här berättas mycket om skolorna, både av elever och lärare. Till det senare hör en tidstypisk påminnelse: En nyanställd lärare hade allt klart inklusive bostad, men han hade inte gift sig än och oron i skolledningen verkar ha varit stor att detta inte skulle hinnas med innan skolstarten. En lärare som bodde tillsammans med sin käresta utan att vara gift, det gick ju bara inte.

Men naturligtvis blev det bröllop i tid. Numera finns närmaste skola i Arentorp, och med Arentorp samarbetar också en av landets äldsta landsbygdskörer, Rydakören, liksom de fotbollsintresserade ungdomarna. Förr fanns förstås en rad affärer i Helås, nu får man tydligen resa till Vara.

Stoor publik

För oss som bodde i grannskapet var Ryda kanske mest känt för Almesåsen, festplatsen som framför allt med hjälp av Yngve Stoor drog rekordpublik. Inte till glädje för alla kanske, det berättas att redan hälsokällan i Almesåsen på 1700-talet lockade alltför för mycket folk till festligheter, och till synd. Till stort förtret för kyrkan.

Näringsliv, föreningar och profiler presenteras i bild och ord, liksom minnen från jordbruket förr.

Kort sagt, en förträfflig bok med ett modernt grepp om bygden och läsarna. Redan omslaget ger ett lyft, en flygbild över Helås.

Hans Menzing

Rydaboken. Tidens gång och ögonblick. Utgivare: Ryda Hembygdsförening. Arbetsgrupp: Mona Köpsén, Maria Hötomt Kjellberg, Anna-Kajsa Andersson och Siv Johansson. Fotograf: Carla Karlsson. Layout: Christina Ström. Antal sidor 228 i A4-format.

Rydaboken. Ett uppslag i boken som exempel på hur den berättar med text och bilder i samarbete.

Information om pliktexemplar

Många föreningar omfattas av lagen om pliktexemplar. Tryckta skrifter, tv- och radiosändningar, eller elektroniskt material som föreningar producerat är en viktig del av det svenska kulturarvet. KB samlar in materialet och bevarar det för eftervärlden.

Kungliga biblioteket (KB) är Sveriges nationalbibliotek och arkiv för ljud och rörlig bild. Sedan drygt 350 år har KB samlat in den svenska utgivningen av bl a böcker, tidskrifter och senare dagstidningar, kartor, affischer, reklamtryck, musik, radio- och tv-sändningar och elektroniskt material. KB:s samlingar består 2018 av cirka 18 miljoner objekt som omfattar 175 hyllkilometer och drygt 10 miljoner timmar ljud och rörliga bilder.

Materialet tas om hand och görs sökbart för att KB:s besökare ska kunna använda det. Vanligast är att materialet används för forskning eller research av studenter, doktorander, journalister och släktforskare. Alla över 18 år är välkomna att ta del av samlingarna.

Syftet med KB:s insamling är att bevara det svenska kulturarvet inför framtiden. På så sätt kan kommande generationer få en bild av hur livet och samhället förändrats under århundradenas lopp. Det som verkar mindre intressant eller rent av obetydligt idag kan fascinerar människor om 100 år.

Om föreningen producerar den typ av material som KB samlar in, ska det sändas in. Hur och när materialet ska skickas in varierar beroende på hur och av vem det

har framställts. KB betalar portokostnaden för pliktleveranserna. Radiosändningar och en medlemstidskrift kan inte skickas i samma leverans. Interna handlingar och kontorstryck, som protokoll eller brevpapper, behöver aldrig skickas in. Inte heller material som inte har en allmän spridning. Framställningsmetoden har ingen betydelse för pliktansvaret.

Kontakta KB Trycksaker plikt@kb.se
Telefon: 010-709 30 95 (tis och tors 9.30–12.00)

Radio, tv och webbsändningar pl@kb.se
Telefon: 010-709 32 13

E-plikt e-plikt@kb.se
Telefon: 010-709 31 75 (tis och tors 9.30–12.00)

Forum för frågor och svar om e-plikt:

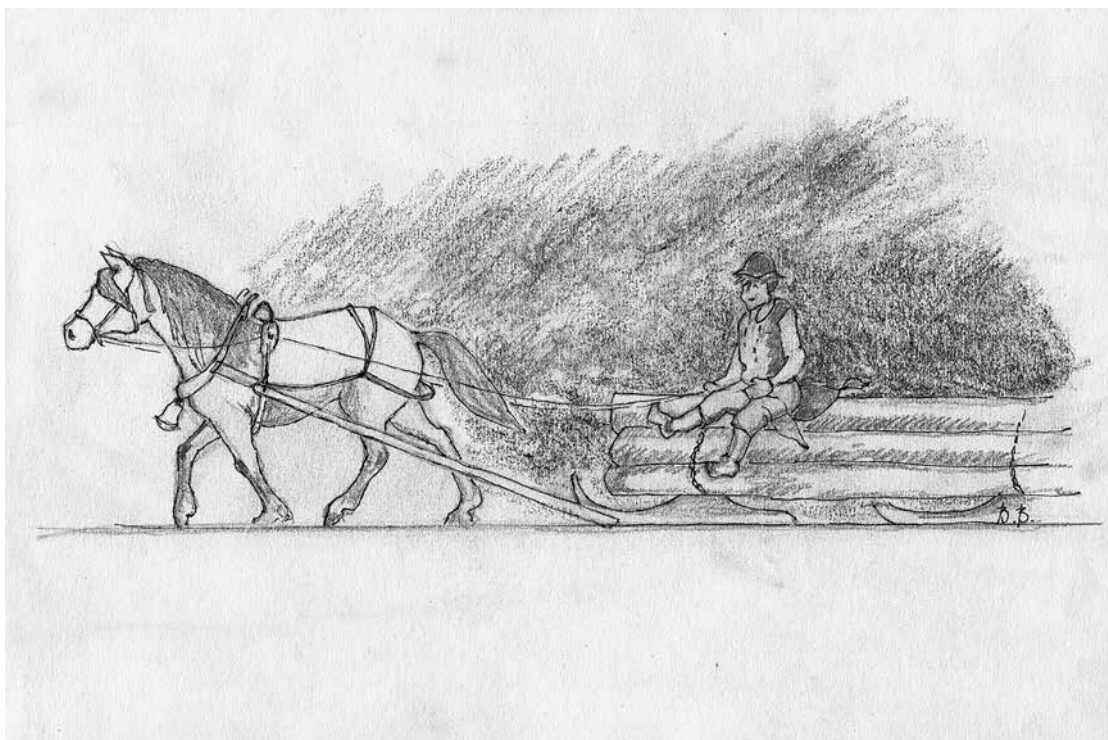
kundo.se/org/kb-eplikt

Läs mer om pliktleveranser på KB:s webbplats
www.kb.se/insamling-och-pliktleverans.html

OBS: Material, t ex hembygdsböcker, som trycks på svenskt tryckeri, sänds till KB och universitetsbiblioteken av resp tryckeri.

Om ni vill ha mer information, så kontakta gärna Bo Björklund i redaktionskommittén, som är VHF:s kontakt med Kungliga Biblioteket i denna fråga.

E-post: bo.bjorklund@risveden.com

På väg hem mä ett stockalass. Teckning Börje Brorson

När en hoggde i skogen

En ättermedda när vi åkte te ett julakalas ett par mil härifrån ble vi änna förvånata. På bägge siera um vägen va dä kalhogget. Hogget va dä la inte, di hade la inte ens hatt mä säk ena öx.

Dä sto la nôka trä kvar, men di fleste låg på backen. Vi åkte samme vägen strax före jul, å då sto trän upp sum vanlit.

Tänkar från bögda

Ja kom å tänka på hur dä va i mi hemsocken på förtält. Um ja hûgar rätt satte bönnerna i gång mä å hogga i skogen ätter jul. Nôka utå gubba hade sett skogsskefte i socknamarka, andra hade sina skeften på gränsen mot nôka grannsocken. Dä va före motorsågeras ti. Dä va dä öxa, bôgasåga eller rent å stockasåga sum gällde. För dä mesta feck far på stället ge säk å te skogen själver. Han åkte häst å släe. På den tia va dä kallt å mö snö så dä va inte så rolit alla gånger.

Först hoggde han ett fälleskär i talla eller grana så trät trela ôt rätt höll. Så kom bôgasåga fram å så feck gubben krupa ner på knäna å såga. Men då feck trät inte va för tjockt. Dä geck inte bôgasåga å nöcka å då ble

dä stockasåga. Di träna feck en vänta mä tess en kunne få hjälp utå darrafar eller nôken dräng sum va ledir, för stockasåga krävde två man.

Så sulle trät kapas å i rätta längder, men dä va inte allti dä geck där trät hade trelat ner. Då va dä bra å ha mä säk hästen. En satte stockasaxa i trät å så en kätting mella saxa å hästen å så dro en fram trät te ett bätter ställe.

När bonnen hade tatt ner di träna han tänkt säk sulle di köras hem te gårn. Dä va inte så lätt å få upp en stock på släen. Då feck en ta hjälp utå hästen, stockasaxa å kättingen igen å dra upp nôka stocka på släen. Va dä tjocka stocka feck en bara på en tre fyra stöcken. Så gällde dä att stocka lå kvar på släen, då kom kättingen te pass igen å så feck en björna lasst. Björn va en sörts lås te kättingen kan en säja.

När bonnen kom hem mä stocka sulle di läggas på olika ställen. Di stocka sum kanske sulle bli bräder när en reparera stüva eller lagårn las på ett ställe. Di sum kunne bli famnve å sum en velle sälja la en på ett ställe å di klene träna sum ble elleve hemma la en ve veboa.

Min far köpte famnve utå bönnerna i sockna. Ett år hade han köptet utå farbror Robert. Han hade famnven på lagårnplan å så sulle han körat te vårt. Bror min å ja fråga um vi feck åka mä på ett lass, å dä feck vi. När släen va lastater hjälpte han oss upp på lasst å så sa han Hôll fast er redit i länken så i inte ramlar å å slôr ihjäl er, för då sa i få struk. Vi klarte oss hele vägen hem å slapp struk.

Håkansson

Gresen ...

När jag var nio år blev jag utböling. Inte för att jag visste vad det betydde då – först, men utböling blev jag. Jag flyttade ner till ett litet samhälle i Västergötland från en skogsgård i Dalsland. Första dagen i skolan var helvetisk. Jag begrep inte hälften av vad mina skolkamrater sa, tyckte jag då.

Öppnade jag själv munnen blev jag utskrattad. Jag pratade ju på iiii och sa kaffee istället för kaffe t ex.

Jag bestämde mig för att hålla tyst och höra efter vad det var de andra barnen sa. **Gres** hörde jag ofta sägas.

Varför pratar dom så mycket om gräs tänkte jag, däruppe i Dalsland sa man gres om gräs nämligen. Och det där konstiga ordet **ena** som dök upp ideligen, i Dalsland sa vi **e'ena** om enebusken.

Dom tänker mycket på buskar och gräs, tänkte jag.

Andra dagen i skolan gick det upp ett ljus vad gällde gres i alla fall. En pojke hade ramlat i en dypöl, det var på våren och mycket regnigt just då. Pojken, som var alldeles nergeggad av dypölen, kom fram till en av flickorna och började mucka gräl genom att knuffa på henne.

Då sa hon med hög och gäll röst:

– Rör mek ente din sketne gres, det är bara knorren som fattas på dek.

*Gun-Britt Salomonsson
Gudhem*

Västergötlands Hembygdsförbund och Sveriges Hembygdsförbund samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan vid kurser och konferenser.

Varje enskild hembygdsförening avgör själv vilket studieförbund man vill samarbeta med.

Nästa nummer av Västgotabygden, nummer två, kommer i slutet av april. Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. Västgotabygden publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

VÄSTGÖTA BYGDEN

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande,
Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033-26 19 21.
073-9436175. E-post: birgitta.fristad@telia.com

Hans Menzing, Marumstorget 1,
532 32 Skara, tel 0511/12643.
E-post: hans.menzing@telia.com

Monika Moberg Kilefors, ansvarig utgivare,
tel 070-642 56 70, Norra Bergvägen 16B, 541 32 Skövde.
E-post: redvastgotab@gmail.com
eller monika.moberg@blackhornet.me

Övriga i redaktionskommittén:

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3,
540 15 Våring, tel 0708-42 04 53.
E-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen,
tel 0303-74 98 78. E-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad,
465 97 Nossebro, tel 0512-531 50.
E-post: frammestad@tagebrolin.se

Leif Brunnegård, Asklanda, 447 93 Vårgårda,
tel 0322-66 11 43. E-post: leif.brunnegard@gmail.com

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorps, tel 070-620 66
66. E-post: bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Bua Skogsslätt, 511 98 Hyssna,
tel 0320-397 77. E-post: anna.faxgard@telia.com

Förbundsordförande: Sven-Åke Mökander,

Markgatan 39, 441 51 Alingsås, tel 0322-67 23 10,
070-672 31 56. E-post: svenake.mokander@gmail.com

Vice förbundsordförande: Jan-Olof Berglund

Förbundskassör: Tommy Kroon.

Timmermansgatan 19, 532 33 Skara. 0511-145 49, 0705-
91 24 55. E-post: tommy.kroon@kunskapstradet.se

Kanslist: Eva Mann. Västergötlands Hembygdsförbund,
Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-105 50, bostad 0511-37 03 30.
Bankgiro: 378-5383. Swish: 123 214 84 19.

**Har Du adressförändring, ring till Eva Mann,
tel 0512-105 50. Arbetstid: torsdagar 9-15.**

Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Knacka på min dörr ...

*Välkommen att öppna
dörrarna för att lära
mer om vårt kulturarv!*

Foton på denna sida: längst upp Sparrestugan, Fornminnesföreningen Rackeby
samt dörr in till Forshems kyrka
Längst ned: Gammal förrådsdörr i Sventorp
samt dörr in till byggnad i Odensåker
Foto: Monika Moberg Kilefors

